

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

«Ειδική ή ενταξιακή εκπαίδευση; Απόψεις εκπαιδευτικών που φοιτούν σε ειδικό σχολείο για τη λειτουργικότητα και τον ρόλο του ειδικού σχολείου.»

“Special or inclusive education? Opinions of teachers who attend a special school for the functionality and the role of the special school.”

Επιμέλεια εργασίας: Τσινιάρια Ευαγγελία (Α.Ε.Μ. 2616)

1^η επόπτρια: Αλευριάδου Αναστασία, Αναπληρώτρια καθηγήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας

2^η επόπτρια: Καλεράντε Ευαγγελία, Επίκουρη καθηγήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας

ΦΛΩΡΙΝΑ ΜΑΙΟΣ 2016

Πίνακας περιεχομένων

Ιστορική εξέλιξη.....	3-4
Ειδική Αγωγή: ορισμοί.....	4-6
Ο ρόλος του ειδικού σχολείου.....	6-9
Λειτουργικότητα του Ειδικού Σχολείου.....	9-11
Νομοθετικό Πλαίσιο Ελλάδας.....	11-13
Νομοθετικό πλαίσιο Κύπρου.....	13-15
Νομοθετικό πλαίσιο Αγγλίας.....	15-16
Γενικό σχολείο και ένταξη.....	16-18
Ειδικό σχολείο και επιμόρφωση.....	18-19
Έρευνα	19-27
Συζήτηση.....	27-29
Περιορισμοί της έρευνας - Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.....	29-30
Βιβλιογραφία.....	31-33
Παράρτημα.....	34-53

Ιστορική εξέλιξη

Η ειδική αγωγή όπως και κάθε επιστήμη πέρασε από διάφορα στάδια μέχρι να φτάσει στο σημείο που βρίσκεται σήμερα. Αρχικά, κατά την Αρχαϊκή εποχή τα παιδιά με κάποια σωματική αναπηρία δεν ξεπερνούσαν τη βρεφική ηλικία και αυτό γιατί θανατώνονταν. Επιπλέον, οι πνευματικές ασθένειες αποδίδονταν σε κακά δαιμόνια και ο εξορκισμός παρουσιαζόταν ως η μοναδική λύση στο πρόβλημα. Αργότερα, κατά την Ελληνική περίοδο και συγκεκριμένα την εποχή του Ομήρου αντιλαμβανόμαστε πως η αναπηρία είναι κατακριτέα με χαρακτηριστικό το μυθολογικό παράδειγμα του Ηφαίστου. Στη Σπάρτη τα ανάπηρα παιδιά τα έριχναν στον Καιάδα ενώ στην πόλη της Αθήνας η στάση απέναντι στους αδυνάτους-ανάπηρους δεν θύμιζε σε τίποτα τη Σπάρτη αλλά οι Αθηναίοι είχαν θεσπίσει και επίδομα για αυτούς καθώς θεωρούσαν πως η τύχη είναι κοινή για όλους τους ανθρώπους. Χαρακτηριστική επίσης είναι η άποψη του σοφιστή Αριστοτέλη ο οποίος υποστήριζε ότι όλοι είμαστε μέλη μιας κοινωνίας που στόχο της έχει το ύψιστο Αγαθό. Σ' αυτήν την κοινωνία έχουν ρόλο όλοι ανεξαιρέτως και μάλιστα ο Αριστοτέλης τονίζει πως τον ανάπηρο πρέπει να τον ελεούν.

Στους Ρωμαϊκούς χρόνους τα πράγματα ήταν ακόμα χειρότερα δεν υπήρχε καμία ιδιαίτερη αντιμετώπιση αλλά για τις πνευματικές αναπηρίες προτείνονταν σκληροί τρόποι, όπως το κλείσιμο σε χώρους που επικρατούσαν συνθήκες απόλυτου σκοτους, η αφαίμαξη και η χρήση ναρκωτικών. Η κατάσταση δεν ήταν καλύτερη κατά τον Μεσαίωνα, η συναισθηματική διαταραχή θεωρούνταν κτήμα του σατανά και οι άνθρωποι που έφεραν κάποια παράξενα χαρακτηριστικά για την εποχή κατηγορούνταν ως μάγοι ή αιρετικοί και καίγονταν στην πυρά.

Η κατάσταση άρχισε να αλλάζει κατά τον 18^ο αιώνα, τον αιώνα του Διαφωτισμού που στο πλαίσιο της Γαλλικής Επανάστασης κατοχυρώθηκαν τα βασικότερα ανθρώπινα δικαιώματα. Κατά τον αιώνα αυτόν η πολιτεία αναλαμβάνει θέση ευθύνης απέναντι στους ανάπηρους. Κατά τον 19^ο αιώνα η στάση απέναντι στους ανάπηρους, τους πνευματικά ασθενείς και τους συναισθηματικά

διαταραγμένους στηρίζεται περισσότερο σε επιστημονικές βάσεις και αυτό γιατί εντοπίζονται παρεμβάσεις από σπουδαίους παιδαγωγούς και ψυχολόγους. Η Ειδική Αγωγή με μια πιο συστηματική μορφή κάνει την εμφάνισή της λόγω του Jean Marc Gaspard Itard ενός ιατρού που ανέλαβε το 1799 να ενσωματώσει στην κοινωνία ένα αγόρι που βρέθηκε να ζει για χρόνια στο δάσος και φυσικά δεν γνώριζε να μιλάει (Πολυχρονοπούλου 2012).

Σχετικά με την ιστορία της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα αυτή ξεκίνησε μετά από την Επανάσταση του 1821 και συγκεκριμένα το 1906. Η ίδρυση στην Καλλιθέα από τον Δημήτριο Βικέλλα ενός ιδρύματος για τυφλά παιδιά αποτέλεσε τη βάση για την έναρξη της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα. Η Μικρασιατική(1922) ωστόσο καταστροφή και η συνθήκη της Λωζάνης (1923) προκάλεσαν στην Ελλάδα ακόμα περισσότερα προβλήματα αφήνοντας στο περιθώριο την εκπαίδευση πόσο μάλλον την ειδική αγωγή. Έτσι, δειλά το 1924 ιδρύθηκε το πρώτο σχολείο για κωφά ορφανά παιδιά. Ασθένειες, φτώχεια, πρόσφυγες και οικονομικά προβλήματα ήταν η εικόνα που παρουσίαζε η Ελλάδα και η πρόνοια για την ειδική εκπαίδευση πήγαινε όλο και πιο πίσω. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο άρχισαν να ιδρύονται ειδικά σχολεία για τις περισσότερες κατηγορίες αναπηρίας και κατά την δεκαετία του 1970 ο κλάδος της ειδικής αγωγής αρχίζει να αποϊατρικοποιείται και να δίνεται βάση στην εκπαίδευση. Έτσι, το 1974 συντάχθηκε το πρώτο Αναλυτικό και Ωρολόγιο πρόγραμμα για την ειδική αγωγή.

Από το 1985 όμως τα πράγματα άλλαξαν και ο νόμος της ίδιας χρονιάς επέτρεπε την εισαγωγή ειδικού υποστηρικτικού προσωπικού στα σχολεία και την ενσωμάτωση παιδιών από τις ειδικές τάξεις. Η σημασία της ειδικής αγωγής αναδείχθηκε και η εξέλιξη της προωθήθηκε. Οι πιο πρόσφατοι νόμοι ξεδιάλυναν τυχόν ασάφειες και προώθησαν την ανάπτυξή της τονίζοντας κάθε φορά τη σημασία της για όλους τους κλάδους της εκπαίδευσης (Χρυσανθακοπούλου 2012).

Ειδική Αγωγή: ορισμοί

Ο ορισμός του όρου Ειδική Αγωγή είναι δύσκολη υπόθεση και αυτό γιατί η ειδική αγωγή απευθύνεται στα άτομα με ειδικές ανάγκες. Ο όρος άτομα με ειδικές ανάγκες είναι ένας όρος όχι απόλυτα ξεκάθαρος αλλά γενικός, καθώς δεν μπορεί να

αποδώσει με ακρίβεια τις διάφορες κατηγορίες αναπηρίας (τυφλοί, σωματικά ανάπηροι, κωφάλαλοι κ.τ.λ.). Επιπλέον, η ιστορική εξέλιξη της Ειδικής Αγωγής εμφάνισε έντονη ποικιλομορφία καθώς στο παρελθόν τα άτομα που παρουσίαζαν κάποια ειδική ανάγκη χαρακτηρίζονταν και να αντιμετωπίζονταν ως ψυχικά ασθενείς. Είναι εύλογο επομένως, οι ορισμοί να είναι πολλοί και όχι απαραίτητα πλήρεις καθώς προσπαθούν να καλύψουν όλες τις μορφές που μπορεί να πάρει η αγωγή.

Ο πρώτος ορισμός για την ειδική αγωγή στην Ελλάδα δόθηκε από τη Ρόζα Ιμβριώτη. Η μητέρα της ειδικής αγωγής, όπως χαρακτηρίστηκε λόγω της σημαντικής συμβολής της, το 1939 ανέφερε «είναι η επιστήμη που φροντίζει για τη μόρφωση, διδασκαλία και πρόνοια όλων των παιδιών που η σωματική και ψυχική τους εξέλιξη εμποδίζεται αδιάκοπα από παράγοντες ατομικούς και κοινωνικούς.» (Ζώνιου-Σιδέρη 2011). Ο ορισμός αυτός δηλώνει ξεκάθαρα πως η επιστήμη αυτή έχει ως στόχο της την διδασκαλία, την εκπαίδευση αλλά παράλληλα και την παροχή φροντίδας των ατόμων που χαρακτηρίζονται ως παιδιά τα οποία για λόγους προσωπικούς ή κοινωνικούς, δεν μπόρεσαν να εξελιχθούν σωματικά αλλά και ψυχικά στον ίδιο βαθμό με τα υπόλοιπα παιδιά. Ο ορισμός προβάλλει ως εμπόδιο στην εξέλιξη και κοινωνικούς παράγοντες στοιχείο που εμφανίζεται για πρώτη φορά και που οι νόμοι δεν έλαβαν υπόψη τους.

Ένας άλλος ορισμός υποστηρίζει πως η Ειδική Αγωγή απευθύνεται σε παιδιά που αποτελούν εξαιρέσεις από τον κανόνα, έκανε λόγο δηλαδή για παιδιά με ειδικές ανάγκες, όρος που δεν χρησιμοποιήθηκε στον πρώτο ορισμό της Ρ. Ιμβριώτη. Ένα ακόμη στοιχείο που διασαφηνίστηκε στον ορισμό ήταν η ακαταλληλότητα της γενικής και ομοιογενούς εκπαίδευσης για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες η οποία χαρακτηρίστηκε ως ανάρμοστη (Ξηρομερίτη-Τσακλαγκάνου 1984).

Μια άλλη προσέγγιση του όρου έκανε αναφορά στην αρχή της εξατομικευμένης αγωγής. Μια αγωγή δηλαδή που προσφέρεται με ιδιαίτερο τρόπο μεταχείρισης και εκπαίδευσης, με βάση ιδιαίτερα παιδαγωγικά σχήματα και κάτω από ψυχοπαιδαγωγική αντιμετώπιση ανάλογη με την ιδιαιτερότητα του κάθε παιδιού. Η ειδική αυτή αγωγή θα προσπαθεί να καλύψει τις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών με ιδιαίτερες όπως είναι φυσικό παιδαγωγικές μεθόδους και προσεγγίσεις (Κρουσταλάκης 1994).

Ενδιαφέρον προκαλεί ο ορισμός που χαρακτήρισε την ειδική αγωγή ως την ειδική βοήθεια που προσφέρεται στα παιδιά με ειδικές ανάγκες μέσω σχεδιασμένων προγραμμάτων, μέσα στις κανονικές τάξεις ή σε τμήματα ένταξης. Όπως και στον

παραπάνω ορισμό, παρατηρούμε πως η ειδική αγωγή χαρακτηρίζεται ως ειδική βοήθεια ή ως ιδιαίτερος τρόπος μεταχείρισης και αυτό γιατί ο τρόπος παροχής της ειδικής εκπαίδευσης πρέπει να είναι ξεχωριστός όπως και τα παιδιά που θα τη δεχτούν. Ένα καινούργιο στοιχείο που διευκρινίζει αυτός ο ορισμός είναι ο χώρος μέσα στον οποίο θα προσφέρεται η ειδική αγωγή η οποία δεν περιορίζεται στις κανονικές τάξεις αλλά επεκτείνεται και στα τμήματα ένταξης (Στάθης 2001).

Τέλος, παρατίθενται δύο ορισμοί από τον διεθνή χώρο με διαφορετικές προσεγγίσεις ο καθένας. Ο πρώτος ορισμός που προσεγγίζει τον όρο από κοινωνιολογική άποψη λοιπόν, αναφέρει πως η αξία της ειδικής αγωγής μελετάται και κατανοείται σύμφωνα με τις ωφέλειες που αποφέρει στην κοινωνία, στο εκπαιδευτικό σύστημα και γενικά σε κάθε τομέα που καταπιάνεται μ' αυτήν (Tomlinson 1986). Αντίθετα, ένας ορισμός πιο διευρυμένος τονίζει πως η ειδική εκπαίδευση δεν ορίζεται με βάση τον χώρο στον οποίο προσφέρεται αλλά από τις ανάγκες του παιδιού που θέλει να αντιμετωπίσει. Επιπρόσθετα, δίνεται και μια επεξήγηση σχετικά με την μειονεκτικότητα που δεν εξαρτάται όπως σημειώνεται κατά βάση από την αναπηρία αλλά από το σχολικό σύστημα και την κοινωνία (Ζώνιου-Σιδέρη 2011).

Από την επιλεκτική αυτή παράθεση μερικών ορισμών για την ειδική αγωγή γίνεται φανερό η αδυναμία ενός πλήρους ορισμού αλλά και η γενική παραδοχή του ρόλου της απέναντι στα άτομα με αναπηρία. Τέλος, από την σύντομη αυτή παρουσίαση φαίνεται ξεκάθαρα πως η ειδική αγωγή είναι μια μορφή εκπαίδευσης που δεν παρέχεται απαραίτητα ξεχωριστά αλλά και μέσα στο γενικό σχολείο και πως ο σημαντικότερος σκοπός της είναι όχι η στείρα μεταφορά γνώσεων αλλά η προετοιμασία των παιδιών με αναπηρία για την ένταξη τους στην κοινωνία και την αντιμετώπιση των καθημερινών αναγκών τους.

Ο ρόλος του ειδικού σχολείου

Σε κάθε εκπαιδευτική διαδικασία η διασαφήνιση των στόχων είναι καίριας σημασίας. Επομένως, για την καλύτερη λειτουργία και ενημέρωση των παιδιών που φοιτούν ή θα φοιτήσουν στο Ειδικό Σχολείο ο καθορισμός των ρόλων είναι σημαντικός. Σχετικά με τον ρόλο του Ειδικού Σχολείου θα παραθέσουμε απόψεις

μελετητών για τον ρόλο της Ειδικής Αγωγής καθώς η σχέση τους είναι άμεση. Για τον ρόλο της Ειδικής Αγωγής υπάρχουν διάφορες απόψεις και η καθεμιά τονίζει εκείνα τα χαρακτηριστικά που θεωρούνται από τους μελετητές ως πιο σημαντικά.

Μια πρώτη άποψη υποστηρίζει «Στόχος της Ειδικής Αγωγής είναι να προετοιμάσει το παιδί να συμμετάσχει στον ανώτερο δυνατό βαθμό σε όλα τα πεδία δράσης της κοινωνίας πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πνευματικά. Να αυξήσει τις γνώσεις και τις εμπειρίες του, να καλλιεργήσει το πνεύμα και να διευκολύνει τη μετάβαση του από το σχολείο στην ενηλικίωση, την ενεργό ζωή και την αυτονομία». Όπως γίνεται φανερό η προσέγγιση αυτή έχει ως βασικό στόχο την συμμετοχή των ατόμων με ειδικές ανάγκες σε κάθε τομέα της ζωής με την ταυτόχρονη ανάπτυξη του πνεύματος του παιδιού ώστε να το καταστήσει κατά τη φάση της ενηλικίωσης ένα άτομο αυτόνομο (Πολυχρονοπούλου-Ζαχαρογέωργα 1993).

Μια άποψη αναφέρει «Ο γενικός σκοπός της Ειδικής Αγωγής είναι η προσφορά βασικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης στα παιδιά με ειδικές ανάγκες, ανάλογα με τις δυνατότητες τους με βάση ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα, με στόχο να αναπληρώσουν τις αδυναμίες τους στο καλύτερο δυνατό επίπεδο, ώστε να περάσουν ομαλά από το σχολείο στη ζωή». Σύμφωνα με την άποψη αυτή ρόλος της ειδικής αγωγής είναι η παροχή όχι μόνο βασικής εκπαίδευσης αλλά και εκπαίδευσης χρήσιμης για την εύρεση εργασίας. Τονίζεται πως τα παιδιά αυτά μέσα από ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα θα αναπληρώνουν τα κενά τους ώστε η μετάβαση από το σχολείο να είναι ομαλή και τα ίδια να είναι έτοιμα και εφοδιασμένα με εφόδια για να καλύψουν μια πιθανή θέση εργασίας κάνοντάς τα αυτόνομα μέλη της κοινωνίας (Νικόδημος 1987).

Ένας άλλος μελετητής δηλώνει «Στόχος της Ειδικής Αγωγής είναι η υποβοήθηση, η υποστήριξη και η βελτίωση της σωματικής, της συναισθηματικής, της πνευματικής και κοινωνικής κατάστασης των παιδιών και των εφήβων που αναφέραμε. Βασικές ακόμη επιδιώξεις της αποτελούν η επαγγελματική τους αποκατάσταση και μέσω αυτής η κοινωνική τους ενσωμάτωση. Με άλλα λόγια η ειδική αγωγή δεν είναι μια απλή εκπαιδευτική διαδικασία, είναι μια συνολική βοήθεια ζωής, που πρέπει να παρέχεται σε όλα εκείνα τα νεαρά άτομα, που κατατρύχονται υπό την πίεση κάποιας προσωπικής αντίξοης κατάστασης.». Η άποψη αυτή για τον ρόλο της ειδικής αγωγής είναι πολύ ξεκάθαρη. Η ειδική αγωγή τονίζει είναι βοήθεια ζωής καθώς βοηθά άτομα που για αντίξοους προσωπικούς λόγους απομονώνονται και χρειάζονται υποστήριξη σωματική, συναισθηματική, πνευματική

και κοινωνική ώστε στο μέλλον να είναι σε θέση να ενσωματωθούν μέσα από την κάλυψη μιας θέσης εργασίας. Γι' αυτόν η ειδική αγωγή δεν είναι μια απλή στείρα διαδικασία παροχής γνώσεων αλλά προσφορά σημαντικής βοήθειας σε όλους τους τομείς του ατόμου (Κρουσταλάκης 1994).

Μια διαφορετική άποψη που στοχεύει στην μείωση των διακρίσεων υπογραμμίζει «Στόχος της Ειδικής Αγωγής είναι να μην ξεχωρίζει τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες από το κοινωνικό σύνολο του μαθητόκοσμου, παρά μόνο στις περιπτώσεις που δεν μπορεί να γίνει αλλιώς, λόγω κάποιας βαρύτερης ψυχοπνευματικής ή σωματικής αναπηρίας και στις δύο όμως περιπτώσεις απαιτείται Ειδική Αγωγή στηριγμένη σε ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία εφαρμόζονται από ειδικευμένους εκπαιδευτικούς με τη χρήση ειδικών μεθόδων και μέσων διδασκαλίας.». Στην άποψη αυτή ως ρόλος της ειδικής αγωγής δίνεται η ένταξη των μαθητών στο γενικό σχολείο ή σε χώρους που να μην είναι τελείως απομονωμένοι από το υπόλοιπο σύνολο και η ειδική εκπαίδευση προτείνεται σε περιπτώσεις σοβαρών προβλημάτων αναπηρίας. Με οποίο τρόπο όμως και αν παρέχεται η αγωγή τονίζει ο μελετητής πρέπει να ακολουθεί ένα ειδικό πρόγραμμα από ειδικούς εκπαιδευτικούς και μέσα από ειδικές μεθόδους και μέσα διδασκαλίας (Μαντές 1989).

Σε μια ακόμη προσπάθεια καθορισμού του ρόλου επιλέχθηκε η διάκριση σε τέσσερις στόχους: «Πρώτος στόχος της Ειδικής Αγωγής είναι να αλλάξει τη νοοτροπία των γονέων για τη σχολική επίδοση, τα πιστεύω για το πρότυπο του άριστου μαθητή και του αυριανού επιστήμονα...», «Δεύτερος στόχος της είναι η αντικειμενική και ικανή αξιολόγηση σύμφωνα με την ατομική ιδιομορφία κάθε παιδιού, έτσι ώστε να του δοθεί ίση και δίκαιη εκπαιδευτική ευκαιρία να εξελιχθεί», «Τρίτος στόχος είναι η ελαχιστοποίηση διακρίσεων και διαφορών μεταξύ ομάδων μαθητών στη σχολική επίδοση», «Τέταρτος στόχος είναι η νομοθετική κατοχύρωση της Ειδικής Αγωγής στην εκπαιδευτική διαδικασία». Η άποψη για τον στόχο της ειδικής αγωγής είναι τετραμερής και ως πρώτο στόχο θέτει την αλλαγή της άποψης των γονέων σχετικά με το ποιος μαθητής είναι άριστος και ικανός. Τονίζει λοιπόν, την προσπάθεια αλλαγής της στάσης των γονέων και συγκεκριμένα το μειονεκτικό αίσθημα που νιώθουν όταν ο παιδί τους δεν είναι αυτό που λέμε ο καλός μαθητής αλλά παρουσιάζει αποκλίσεις και διαφορές. Ως δεύτερο στόχο τοποθετεί την σωστή αξιολόγηση των ειδικών αναγκών του παιδιού και αυτό γιατί η σωστή διάγνωση θα του προσφέρει δίκαιη και σωστή εκπαίδευση και θα το καταστήσει χρήσιμο ον.

Τρίτος στόχος η ίση αντιμετώπιση των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και η εξάλειψη των διακρίσεων μέσα στη σχολική τάξη. Τέλος, ο τέταρτος στόχος αναδεικνύει τη σημασία της ειδικής αγωγής και τονίζει την αξία νομοθετικής κατοχύρωσής της γενικά στην εκπαιδευτική διαδικασία καθώς είναι χρήσιμη και στα γενικά σχολεία πέρα από τα ειδικά (Ξηρομερίτη-Τσακλαγκάνου 1984).

Και οι εκάστοτε νόμοι όμως που συντάχθηκαν σχετικά με την ειδική αγωγή αναφέρθηκαν στον ρόλο της δηλαδή στους στόχους που πρέπει να επιδιώκει. Συγκεκριμένα, ο Νόμος 2917/2000 ανέφερε οι στόχοι της Ειδικής Αγωγής καθορίζονται ως η ανάπτυξη της προσωπικότητας των ατόμων με ειδικές ανάγκες, η βελτίωση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων ώστε να καταστεί δυνατή η ένταξη ή επανένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα και η συμβίωση με το κοινωνικό σύνολο. Η επαγγελματική τους κατάρτιση και η συμμετοχή τους στη παραγωγική διαδικασία αλλά και η αλληλοαποδοχή τους με το κοινωνικό σύνολο και την ισότιμη κοινωνική τους εξέλιξη. Οι στόχοι αυτοί αναφέρονται εξίσου και σε μεταγενέστερους νόμους όπως για παράδειγμα ο νόμος του 2008.

Από όλες τις παραπάνω απόψεις γίνεται κατανοητός ο ρόλος που έχει η ειδική αγωγή για το άτομο με ειδικές ανάγκες αφού φροντίζει για τη ρύθμιση ζητημάτων του γύρω από την κοινωνία, το επάγγελμα, την εκπαίδευση και την καθημερινότητα κ.α.. Οι παραπάνω τοποθετήσεις αναδεικνύουν την αξία ύπαρξης της ειδικής αγωγής η οποία πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι και της εκπαίδευσης γενικά αφού δεν προσφέρεται μόνο σε άτομα με ειδικές ανάγκες βαριάς μορφής.

Λειτουργικότητα του Ειδικού Σχολείου

Για την λειτουργικότητα του ειδικού σχολείου βασική πηγή πληροφοριών αποτελεί ο νόμος 3699 του 2008. Με τον όρο λειτουργικότητα του ειδικού σχολείου αναφερόμαστε στους χώρους παροχής της ειδικής εκπαιδευτικής αγωγής, στα άτομα τα οποία χρίζουν αυτής, τους εκπαιδευτικούς που τα στελεχώνουν, την διοίκηση τους αλλά και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα το οποίο ακολουθούν.

Η ειδική αγωγή είναι υποχρεωτική και παρέχεται δωρεάν μέσα από την ενιαία δημόσια εκπαίδευση. Προσφέρεται σε σχολεία προσχολικής, πρωτοβάθμιας και

δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και φορέας της είναι το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Δικαίωμα ειδικής αγωγής έχουν όσοι για ολόκληρη ή ορισμένη χρονική περίοδο εμφανίζουν δυσκολίες στη μάθηση λόγω αισθητηριακών, νοητικών, γνωστικών, αναπτυξιακών, ψυχικών και νευρολογικών προβλημάτων. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που χρίζουν ειδικής αγωγής σύμφωνα με τον νόμο είναι άτομα με νοητική αναπηρία, αισθητηριακές αναπηρίες όρασης και ακοής, κινητικές αναπηρίες, χρόνια μη ιάσιμα νοσήματα, διαταραχές ομιλίας, ειδικές μαθησιακές δυσκολίες και ψυχικές διαταραχές (Γιώρη 2008).

Η ειδική αγωγή παρέχεται σε σχολικές τάξεις γενικού σχολείου όταν οι ειδικές ανάγκες είναι ήπιας μορφής και οι μαθητές υποστηρίζονται από τον εκπαιδευτικό της τάξης που συνεργάζεται με τα ΚΕΔΔΥ, από συμβούλους γενικής και ειδικής εκπαίδευσης. Όταν οι ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες είναι σοβαρής μορφής τότε η ειδική αγωγή παρέχεται σε τάξεις του γενικού σχολείου με παράλληλη στήριξη από εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης.

Ένας ακόμη χώρος είναι τα ειδικά οργανωμένα και κατάλληλα στελεχωμένα τμήματα ένταξης μέσα σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης αλλά με δύο διαφορετικά εκπαιδευτικά προγράμματα. Για μαθητές λοιπόν με ήπια μορφή αναπηρίας ακολουθείται το κοινό πρόγραμμα που δεν ξεπερνά τις δεκαπέντε διδακτικές ώρες την εβδομάδα. Το δεύτερο πρόγραμμα αφορά μαθητές με σοβαρότερες αναπηρίες και είναι το εξειδικευμένο ή εξατομικευμένο πρόγραμμα με διευρυμένο ωράριο.

Τέλος, όσον αφορά μαθητές που δεν αυτοεξυπηρετούνται αυτοί φοιτούν σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ) ή σε σχολεία γενικά ή τμήματα ένταξης με παράλληλη όμως στήριξη από βοηθητικό ειδικό προσωπικό.

Ειδικότερα, η ειδική αγωγή στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση παρέχεται σε νηπιαγωγεία και τμήματα ένταξης πρώιμης παρέμβασης μέσα στο νηπιαγωγείο μέχρι το 7^ο έτος της ηλικίας και σε δημοτικά ως το 14^ο έτος της ηλικίας τους. Στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε Γυμνάσια μέχρι το 19^ο έτος της ηλικίας σε Λύκεια και σε ειδικά Επαγγελματικά Γυμνάσια κα Λύκεια.

Το εκπαιδευτικό προσωπικό που στελεχώνει τα ειδικά σχολεία είναι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με σπουδές στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση, εκπαιδευτικοί που μετεκπαιδεύονται στην Εδική Αγωγή και Εκπαίδευση και πρέπει να φοιτήσουν σε ειδικά σχολεία για τρία χρόνια. Ακόμη, εκπαιδευτικοί τμημάτων ένταξης, προγραμμάτων πρώιμης παρέμβασης,

παροχών διδασκαλίας στο σπίτι και παράλληλης στήριξης. Εν κατακλείδι μπορεί να είναι εκπαιδευτικοί που υπηρετούν σε ΣΜΕΑΕ και δεν έχουν μετεκπαίδευση στην ειδική αγωγή μπορούν να προσφέρουν εκπαιδευτικό έργο στα ειδικά σχολεία ύστερα από τη συμμετοχή τους σε επιμορφωτικά προγράμματα από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης.

Αναφορικά, με τη διοίκηση του ειδικού σχολείου υπεύθυνοι είναι ο διευθυντής, ο υποδιευθυντής και ο σύλλογος προσωπικού. Στα μονοθέσια και διθέσια νηπιαγωγεία και δημοτικά υπεύθυνος διοίκησης είναι ο προϊστάμενος που έχει διετή θητεία και ορίζεται από τους εκπαιδευτικούς που κατέχουν μια οργανική θέση. Επίσης, εκπαιδευτικοί τμημάτων ένταξης μπορούν να πάρουν μέρος στην κατάληψη θέσης υποδιευθυντή ισότιμα με τους εκπαιδευτικούς άλλων σχολείων.

Κλείνοντας, το ωρολόγιο πρόγραμμα των ειδικών σχολείων και συγκεκριμένα των δημοτικών (καθώς σε σχολείο αυτής της βαθμίδας πραγματοποιήθηκε η έρευνα) ξεκινά στις 8:00 η ώρα το πρωί και μέχρι τις 8:10 γίνεται η υποδοχή των μαθητών. Από 45'λεπτά λεπτά διαρκούν η 1^η και η 2^η διδακτική ώρα και 20'λεπτά το διάλειμμα μέχρι τα επόμενα δύο 45'λεπτά της 3^{ης} και 4^{ης} ώρας ακολουθεί διάλειμμα 15'λεπτών και 40'λεπτά η 5^η και τελευταία ώρα που λήγει στις 12:25 ώρα κατά την οποία γίνεται η αποχώρηση των μαθητών. Τα μαθήματα που προσφέρονται δεν είναι απολύτως ξεκάθαρα αλλά με βάση τα είδη των αναπηριών επιλέγονται τα περισσότερο κατάλληλα μαθήματα τα οποία είναι η γλώσσα, τα μαθηματικά, μαθήματα κοινωνικών δεξιοτήτων, προεπαγγελματικών δεξιοτήτων και αισθητικής αγωγής, μουσική λογοθεραπεία, εργοθεραπεία κ.τ.λ..

Νομοθετικό Πλαίσιο Ελλάδας

Η εξέλιξη της ειδικής αγωγής ήταν δυναμική. Νομοσχέδια κατατίθενται και νόμοι υπογράφονται διασφαλίζοντας στην ειδική αγωγή τους απαραίτητους χώρους για να καλλιεργηθεί, διασαφηνίζοντας τον ρόλο της, τη λειτουργικότητα της αλλά και θέματα ορολογίας γενικών εννοιών.

Ο πρώτος νόμος για την ειδική αγωγή ο 453/1937 επέτρεπε την ίδρυση ειδικών σχολείων ή τάξεων για παιδιά όμως μόνο με νοητική υστέρηση «Επιτρέπεται η ίδρυση εκπαιδευτικών μονάδων και ειδικών τάξεων για παιδιά με νοητική

υστέρηση». Έτσι, το Πρότυπο Ειδικό Σχολείο Καισαριανής με διευθύντρια τη Ρόζα Ιμβριώτη τη μητέρα της Ειδικής Αγωγής υπήρξε το πρώτο σχολείο που παρείχε θεσμοθετημένη πλέον Ειδική Αγωγή. Ο νόμος άνοιξε τον δρόμο για την δημιουργία και άλλων σχολείων που προσπαθούσαν να καλύψουν κάθε είδος αναπηρίας. Όσο περνούσαν τα χρόνια οι νόμοι που θεσπίζονταν είχαν στο κέντρο τους θέματα μείζονος σημασίας που προσπαθούσαν να καλύψουν και να διασφαλίσουν (Πολυχρονοπούλου 2012).

Μέχρι της αρχές της δεκαετίας του 1980 τα ζητήματα που προσπαθούσαν να διασφαλιστούν από την εκπαιδευτική πολιτική αφορούσαν τη φύση, τους στόχους αλλά και τις προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες θα μπορούσαν να υλοποιηθούν οι θεσμοί γύρω από την ειδική αγωγή. Γενικά, σχετικά με τη φύση του θεσμού θεωρούνταν πως η ειδική αγωγή είναι κλάδος ξεχωριστός, ένας κλάδος αυτόνομος που είχε δική του οργάνωση και στηριζόταν πάνω σε ξεχωριστούς νόμους από αυτούς των υπολοίπων σχολείων. Επιπρόσθετα, σχετικά με τους στόχους αυτοί επικεντρώνονταν στην προσφορά ειδικής εκπαίδευσης με την παράλληλη προώθηση της επαγγελματικής αποκατάστασης μέσω της παροχής της ειδικής αυτής αγωγής. Ακόμη, όσον αφορά την υλοποίηση των στόχων αυτό θα ήταν εφικτό μέσω εκπαιδευτικών ειδικών προγραμμάτων και ιατρικής υποστήριξης. Το 1981 λοιπόν τέθηκε το νομοσχέδιο 1143/1981 για την κατοχύρωση των παραπάνω απόψεων το οποίο όριζε, «Περί ειδικής αγωγής, ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, απασχολήσεως και κοινωνικής μερίμνης των αποκλινόντων εκ του φυσιολογικού και των άλλων τινών εκπαιδευτικών διατάξεων». Το νομοσχέδιο καθόρισε τον ρόλο του ειδικού σχολείου. Στόχος του ήταν η ειδική εκπαίδευση που αποβλέπει στην επαγγελματική αποκατάσταση των μαθητών και η ομαλή ένταξη τους στην κοινωνία ενώ σύμφωνα μ' αυτό τα άτομα που χρίζουν τέτοιας αγωγής χαρακτηρίζονται ως αποκλίνοντα εκ του φυσιολογικού. Αυτή ήταν και η πρώτη προσπάθεια να καθοριστούν τα άτομα που λάμβαναν την ειδική εκπαίδευση. Τα άτομα αυτά επομένως, έφεραν χαρακτηριστικά διαφορετικά σε σχέση μ' αυτά που καθόριζε η φύση του ανθρώπου όπως αυτή έχει αποδοθεί από τους επιστήμονες. Ο νόμος αυτός δεν προκάλεσε θετικές αντιδράσεις και αυτό γιατί ήταν μια αντιγραφική ξένων νόμων γεγονός που δεν πέρασε απαρατήρητο (Ζώνιου-Σιδέρη 2011).

Ωστόσο, αλλαγές σε σχέση με το παραπάνω νομοσχέδιο έφερε ο Νόμος 1566/1985 σύμφωνα με τον οποίο η ειδική αγωγή πρέπει να αντιμετωπίζεται ισάξια με τη γενική εκπαίδευση. Η εκπαίδευση των ατόμων αυτών, που ο νόμος τώρα τα

ονομάζει άτομα με ειδικές ανάγκες, είναι χρέος της Πολιτείας και στόχος της είναι η ένταξη των παιδιών αυτών στη γενική εκπαίδευση με την ίδρυση ειδικών τάξεων μέσα στο γενικό σχολείο. Για την αποτελεσματικότερη εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες θεσπίζεται η πρόσληψη ειδικού προσωπικού που θα έχει υποστηρικτικό αλλά και ιατρικό ρόλο. Βασική ήταν η καινοτομία του νόμου σχετικά με τον ορισμό των ατόμων που φοιτούν στο ειδικό σχολείο και φαίνεται να έχει μια πιο θετική χροιά. Τα άτομα αυτά πλέον δεν διαφέρουν από αυτό που λέμε “φυσιολογικό” αλλά είναι άτομα με κάποιες ειδικές ανάγκες, ανάγκες δηλαδή που για να καλυφθούν χρειάζονται μια ειδική μεταχείριση και την υποστήριξη από ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό.

Περισσότερες αλλαγές θα λέγαμε πως έφερε ο Νόμος 2817/2000 ο οποίος όριζε «Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις». Συγκεκριμένα, με τον νόμο αυτό υποστηρίχθηκε η δημιουργία τμημάτων ένταξης ή μέσα στο γενικό σχολείο, τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να έχουν παράλληλη στήριξη από ειδικούς. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες μετονομάζονται όπως ειπώθηκε και παραπάνω σε άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες τονίζοντας την ειδική αντιμετώπιση των ατόμων στο θέμα της εκπαίδευσης. Ωστόσο, η αναφορά του νόμου στην δημιουργία ιατρικών κέντρων που θα καθόριζαν ποια άτομα χρίζουν ειδικής αγωγής προκάλεσε οξύτατες κριτικές καθώς τρία ιατρικά κέντρα θα είχα στα χέρια τους την τύχη των παιδιών (Ζώνιου-Σιδέρη 2011).

Τέλος, ο πιο πρόσφατος Νόμος ο 3699/2008 στον οποίο η ειδική αγωγή μετονομάζεται σε ειδική αγωγή και εκπαίδευση και τα άτομα με αναπηρία, άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Στον νόμο διασαφηνίστηκε ο υποχρεωτικός και δημόσιος χαρακτήρας της αγωγής και τονίστηκε ο ρόλος της, που είναι η δημιουργία ίσων ευκαιριών και συμμετοχή σε όλους τους τομείς της κοινωνίας (εργασία, προσωπική ζωή, μόρφωση, αυτονομία). Ο νόμος όμως παρέμεινε στην ιατρική εικόνα και συγκεκριμένα στο πως θα αναγνωρίζονταν οι ειδικές αυτές ανάγκες. Τα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες θα διατηρούνται σε τμήματα ένταξης μετά από κλινικό κριτήριο που θα εξασφαλίζεται από τους διάφορους αρμόδιους φορείς (Ν 3699/2008).

Νομοθετικό πλαίσιο Κύπρου

Η εξέλιξη της Ειδικής Αγωγής στην Κύπρο πέρασε από τέσσερα στάδια. Στο πρώτο στάδιο βρίσκεται η έναρξη της Ειδικής Αγωγής με την ίδρυση από τους άγγλους που κατείχαν το νησί της Σχολής Τυφλών το 1929. Το δεύτερο στάδιο από το 1979 έως το 1988 είναι μια προσπάθεια ενσωμάτωσης των παιδιών με αναπηρία στο γενικό σχολείο ύστερα από τη διακήρυξη της Ουνέσκο και στόχο είχε την κοινωνικοποίησή τους. Κατά το τρίτο στάδιο (1988-1999) γίνονται προσπάθειες για την ένταξη των παιδιών με αναπηρία σε περιβάλλον διαφορετικό από αυτό των Ειδικών Σχολείων μέχρι το τέταρτο στάδιο που η οπτική της ένταξης προσέκρουσε πάνω στην ανετοιμότητα των σχολικών μονάδων και την ρατσιστική νοοτροπία όλων των ατόμων(γονείς, εκπαιδευτικοί, μαθητές). Οι παρακάτω νόμοι αποδεικνύουν την ανάγκη των Κυπρίων να ενσωματώσουν τα παιδιά με ειδικές ανάγκες στο γενικό σχολείο και να ακολουθήσουν την επιταγή των ευρωπαϊκών προτύπων.

Ο πρώτος νόμος περί ειδικής αγωγής ο 47/1979 έκανε λόγο για παιδιά με αναπηρίες και τα κατέτασσε σε τέσσερις κατηγορίες σε δυσπροσάρμοστα, ασκήσιμα, σωματικώς ανάπηρα και εκπαιδευτικώς καθυστερούντα. Η κατηγοριοποίηση ήταν αυθαίρετη και τα παιδιά για παράδειγμα με νοητική υστέρηση εντάσσονταν στην κατηγορία ασκήσιμα. Σύμφωνα μ' αυτόν το νόμο τα παιδιά δεν μπορούσαν να ενταχθούν στα γενικά σχολεία αλλά σε ειδικά σχολεία ελλειμματικής εκπαίδευσης ή κατ' εξαίρεση σε ειδική τάξη και με βάση ειδικά προγράμματα. Ο νόμος ωστόσο κρίθηκε ρατσιστικός λόγω αυτής της κατηγοριοποίησης και κατάταξης στις τέσσερις αυτές κατηγορίες (N 47/1979).

Ο βασικότερος νόμος όμως σχετικά με την ειδική αγωγή στην Κύπρο συντάχτηκε το 1999 (N.113(I)1999). Στον νόμο αυτό ορίστηκαν έννοιες σχετικές με την ειδική αγωγή, καθορίστηκαν οι χώροι παροχής της ειδικής εκπαίδευσης, οι αρμόδιες υπηρεσίες και θέματα γύρω από την λειτουργικότητα των σχολείων. Τα παιδιά με αναπηρία όπως τα ονόμαζε ο προηγούμενος νόμος μετονομάζονται σε παιδιά με ειδικές ανάγκες. Για πρώτη φορά ο νόμος επέτρεπε στα παιδιά να φοιτούν στα σχολεία της γειτονίας τους, εκτός από ορισμένες περιπτώσεις, και σε γενικά σχολεία προωθώντας την ισότιμη εκπαίδευση. Έτσι λοιπόν, η ειδική αγωγή σύμφωνα με τον νόμο προσφέρεται σε τέσσερις χώρους. Στο δημόσιο σχολείο μέσα στην συνηθισμένη τάξη η οποία όμως έχει εφοδιαστεί με τις κατάλληλες υποδομές και εκπαιδευτικά προγράμματα προσαρμοσμένα στις ανάγκες των παιδιών. Η Επαρχιακή Επιτροπή επιλέγει το καταλληλότερο σχολείο αφού οι γονείς έχουν επιλέξει εκπαίδευση σε δημόσιο σχολείο και η επιτροπή θα έχει φροντίσει για την ύπαρξη

εκπαιδευτικών λειτουργιών και συνδεδετικών λειτουργιών. Σε περίπτωση που δεν υπάρχει κατάλληλο σχολείο η Επαρχιακή Επιτροπή βρίσκει το σωστό σχολείο και φροντίζει για την μετακίνηση των μαθητών από και προς το σχολείο (Δαμιανίδου 2015).

Η ειδική αγωγή όμως παρέχεται και στο δημόσιο σχολείο μέσα σε ειδική μονάδα. Η ειδική μονάδα βρίσκεται μέσα στο γενικό σχολείο και σε σχολείο με χώρους προσπελάσιμους. Ο αριθμός των μαθητών ποικίλει ανάλογα με τις ανάγκες τους.

Ένας ακόμη χώρος είναι το Σχολείο Ειδικής Ανάγκης και Εκπαίδευσης και ιδρύεται σύμφωνα με τον νόμο για την παροχή ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Ο χώρος αυτός είναι ξεχωριστός αλλά έχει άμεση επαφή με το γενικό σχολείο και μπορούν να διοργανώνουν κοινές δραστηριότητες. Παρόλο, δηλαδή, που τα ειδικά σχολεία είναι ξεχωριστοί χώροι από τα συνηθισμένα υπάρχει επικοινωνία μεταξύ τους και τα παιδιά με ειδικές ανάγκες έρχονται σε επαφή και με το γενικό σχολείο.

Ο τελευταίος χώρος παροχής ειδικής αγωγής γίνεται σε άλλους χώρους όταν είναι απαραίτητο. Σε ορισμένες λοιπόν, περιπτώσεις για ένα διάστημα όταν η παρακολούθηση των μαθημάτων δεν είναι δυνατή η ειδική αγωγή μπορεί να προσφερθεί σε χώρο διαφορετικό από αυτόν του σχολείου αλλά σε χώρο κατάλληλο και εγκεκριμένο από τους γονείς και την πολιτεία.

Ο τελευταίος νόμος που συμπληρώνει τους νόμους ειδικής αγωγής ο 186/2001 ρύθμιζε θέματα σχετικά με την ίδρυση και την λειτουργία δημόσιων και ιδιωτικών σχολείων ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Ο νόμος επίσης καθόριζε τα θέματα σχετικά με την ανώτατη εκπαίδευση και τα δικαιώματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Συγκεκριμένα, τα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα οφείλουν να ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους και να τους παρέχουν ορισμένες διευκολύνσεις. Για παράδειγμα, τους δίνεται προτεραιότητα διαμονής σε οικοτροφείο, περισσότερος χρόνος κατά την διάρκεια της εξέτασης, περίοδοι ανάπαυσης και προσαρμογή των εκπαιδευτικών δοκιμών κ.τ.λ. (N 186/2001).

Νομοθετικό πλαίσιο Αγγλίας

Στην Αγγλία πριν το 1870 τα παιδιά με ειδικές ανάγκες αντιμετωπιζόνταν ως άρρωστα και στέλνονταν στα πτωχοκομεία, τα φρενοκομεία και τα αναμορφωτήρια ή σε τοπικά ειδικά σχολεία που στεγάζονταν σε άσυλα. Κατά τον 19^ο αιώνα η ανάπτυξη της ιατρικής επιστήμης και η συμμετοχή του κράτους καλυτέρευσαν τη στάση απέναντι τους και κατά τον 20^ο αιώνα η ανάγκη για εγγράμματο εργατικό δυναμικό άλλαξε άρδην τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπιζόνταν. Οι πρώτοι νόμοι για την ειδική αγωγή στην Αγγλία συντάχθηκαν το 1870, 1876 και 1880. Το 1944 συντάχθηκε νόμος που εισήγαγε 11 κατηγορίες αναπηρίας σύμφωνα με τις οποίες τα άτομα κατατάσσονταν σ' αυτές με βάση τα ιδιαίτερα κάθε φορά χαρακτηριστικά τους και τόνισε την ευθύνη για θέματα εκπαίδευσής φέρουν οι τοπικές αρχές. Ο νόμος του 1970 καθόρισε πως υπεύθυνη για την εκπαίδευση όλων των παιδιών την έχουν οι τοπικές αρχές.

Αλλαγή στην κατηγοριοποίηση του νόμου του 1944 έφερε ο νόμος του 1981 ο οποίος καθιέρωσε τον όρο ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες για τις αναπηρίες των ατόμων. Την σημαντικότερη αλλαγή για τα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες επέφερε ο νόμος που συντάχθηκε το 2001 και ο οποίος τους επέτρεπε να φοιτούν στο δημόσιο σχολείο αν φυσικά το επιθυμούσαν και οι γονείς. Τέλος, ο νόμος του 2010, ο περί ισότητας νόμος, κατοχύρωσε το δικαίωμα που έχουν τα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές δυνατότητες στην πολιτική διαδικασία (Κοκκινάκη-Κοκκινάκη 2014).

Γενικό σχολείο και ένταξη

Αρχικά, θα ήταν δόκιμο να αναφέρουμε το στόχο της ένταξης των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο που δεν είναι άλλος από την κατάρριψη των στοιχείων εκείνων που δημιουργούν τις διαχωριστικές δομές και αλλά και η υπερνίκηση των εκπαιδευτικών πλαισίων για την καλυτέρευση της ζωής και της μάθησης. Οι πιο πρόσφατοι νόμοι για την ειδική αγωγή και τα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες επικεντρώνονται και αναδεικνύουν την ένταξη-ενσωμάτωση των παιδιών στο γενικό σχολείο ως το σημαντικότερο στοιχείο. Η ένταξη επιδιώκεται από όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες ιδιαίτερα μετά την Συνδιάσκεψη της Σαλαμάνκας το 1994 η οποία τόνισε την ύπαρξη μιας εκπαίδευσης που θα βασίζεται στην αρχή της ισοτιμίας και υποστήριξε πως τα σχολεία θα πρέπει να είναι σε θέση να φροντίζουν

όλα τα παιδιά με ή χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η παρούσα κατάσταση των τμημάτων που προωθούν την ένταξη είναι ανεπαρκής και η παράλληλη στήριξη δεν πετυχαίνει τον στόχο της που είναι καθαρά υποστηρικτικός αλλά τις περισσότερες φορές οι εκπαιδευτικοί μετατρέπονται από βοηθοί σε παιδονόμους που επικρίνουν τη συμπεριφορά τους. Πέρα από τα Ειδικά Σχολεία στην Ελλάδα λειτουργούν και ειδικές τάξεις τα λεγόμενα Τμήματα Ένταξης. Τα Τμήματα Ένταξης είναι και το μοναδικό μέσο για την επίτευξη της ένταξης σήμερα (Πέννα 2008).

Η σημασία της ένταξης είναι αδιαμφισβήτητη και αυτό γιατί η ισοτιμία και υπερνίκηση των διακρίσεων απέναντι στα άτομα με αναπηρίες μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την ενσωμάτωση των ατόμων στο γενικό σχολείο μαζί με τα υπόλοιπα παιδιά. Στο σημείο όμως αυτό θα μπορούσαν να υπάρξουν ενστάσεις για την ουσιαστική ένταξη και το κατά πόσο αυτή είναι δυνατή. Οι επικριτές της ένταξης υποστηρίζουν πως η ενσωμάτωση των παιδιών στο γενικό σχολείο δεν είναι δυνατή λόγω ανεπαρκών υλικοτεχνικών υποδομών και πως η ένταξή τους θα επηρεάσει και την εκπαίδευση των υπόλοιπων παιδιών. Οι φόβοι αυτοί είναι εύλογοι καθώς παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες χρειάζονται για παράδειγμα ειδικούς χώρους και εγχειρίδια, ειδικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα και ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό. Τα Ειδικά Σχολεία και τα Τμήματα Ένταξης αναλαμβάνουν επομένως αυτόν τον ρόλο. Οι μαθητές φοιτούν σε έναν από τους παραπάνω φορείς και παρακολουθούν μαθήματα ή παίρνουν μέρος σε κοινές δράσεις με το γενικό σχολείο. Οι απόψεις για το αν η ένταξη επιτυγχάνεται είναι ποικίλες και οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί επικεντρώνονται στην έλλειψη υλικοτεχνικών υποδομών, στο ελάχιστο έως ανύπαρκτο ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό και στην έλλειψη καταρτισμένων εκπαιδευτικών σε θέματα ειδικής αγωγής (ανυπαρξία επιμόρφωσης). Φυσικά όταν γίνεται λόγος για ένταξη μαθητών με αναπηρία στα γενικά σχολεία δεν εννοείται η ένταξη όλων των μαθητών σε ένα σχολείο (πράγμα αδύνατο λόγω του μεγάλου αριθμού) αλλά ένα μέρος αυτών σε διαφορετικό κάθε φορά γενικό σχολείο.

Στο σημείο αυτό θα παρατεθεί μια πρόταση για συνεκπαίδευση του ενιαίου σχολείου με το ειδικό ή τα τμήματα ένταξης του Κασσιανού Παναγιώτη διευθυντή του 10^{ου} Ειδικού Δημοτικού Σχολείου Αθηνών. Σύμφωνα με τον κ. Κασσιανό ομάδα παιδιών από το ειδικό σχολείο θα μεταβαίνει σε ορισμένα σχολεία γενικού χαρακτήρα που θα τηρούν τις προϋποθέσεις για μια τέτοια υποδοχή. Τα σχολεία αυτά θα είναι εφοδιασμένα όχι μόνο με κατάλληλο εκπαιδευτικό προσωπικό αλλά και με εκπαιδευτικούς που θα έχουν λάβει γνώσεις πάνω στο αντικείμενο της ειδικής

αγωγής. Οι μαθητές που δεν θα μπορούν να παρακολουθούν ορισμένα μαθήματα του ενιαίου σχολείου θα διδάσκονται σε διαφορετικές αίθουσες του σχολείου με τον "δικό" τους εκπαιδευτικό με εξατομικευμένο πρόγραμμα και θα συμμετέχουν σε προγράμματα συνεκπαίδευσης (Κασσιανός 2015).

Ειδικό σχολείο και επιμόρφωση

Ανάμεσα στους δύο βασικούς άξονες (ρόλος - λειτουργικότητα) που έπρεπε να απαντηθούν επιλέχθηκε και ένας τρίτος αυτός της επιμόρφωσης. Η επιλογή δεν ήταν τυχαία αλλά έγινε ύστερα από σκέψη στην πιθανή ίσως ερώτηση τι θα ήταν αυτό που θα βοηθούσε κάπως, πέρα από την υλικοτεχνική υποδομή των Ειδικών Σχολείων, τη βελτίωση της κατάστασης στον τρόπο με τον οποίο παρέχεται η ειδική αγωγή. Η επιμόρφωση επομένως, είναι αυτή που βοηθά στην επίλυση δύσκολων εκπαιδευτικών ή συμπεριφοριστικών καταστάσεων και αυτή που προωθεί ομαλά και όσο το δυνατόν αποτελεσματικά την ένταξη. Για την επιμόρφωση δεν υπάρχει κάποιος κοινά αποδεκτός ορισμός για τον λόγο αυτόν παρατίθεται ο ορισμός της επιμόρφωσης σύμφωνα με τον Ξωχέλη για την καλύτερη κατανόηση του όρου και της διαδικασίας. Επιμόρφωση λοιπόν είναι: μια εξελικτική διαδικασία επαγγελματική και προσωπική που κάνει κάποιον εκπαιδευτικό, αφού δεν γεννιέται αλλά γίνεται και περιλαμβάνει τρεις τάσεις α) τη βιογραφία και τις βασικές σπουδές του εκπαιδευτικού, β) την επαγγελματική κοινωνικοποίησή του μέσα στο σχολείο και την τάξη, γ) όλες τις δράσεις της συνεχιζόμενης εκπαίδευσής του (Στυλιανού 2011).

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μπορεί να γίνει με πέντε διαφορετικούς τρόπους. Ένας τρόπος είναι τα σεμινάρια σε επιμορφωτικά κέντρα που οι εκπαιδευτικοί γίνονται και πάλι μαθητές, πρωτοβουλίες δεν υπάρχουν και η μετάδοση των γνώσεων ακολουθεί την τυπική μορφή της σχολικής τάξης. Επόμενος τρόπος η ενδοσχολική επιμόρφωση η οποία γίνεται στις πραγματικές συνθήκες του σχολείου στο οποίο φοιτά ο εκάστοτε εκπαιδευτικός δίνοντας του έτσι την δυνατότητα της επαγγελματικής ανέλιξης. Η Πανεπιστημιακή επιμόρφωση είναι ένας νέος τρόπος μέσα στο ίδιο το πανεπιστήμιο με την παρακολούθηση σεμιναρίων. Ο πιο διαδεδομένος ίσως τρόπος επιμόρφωσης είναι η αυτοεπιμόρφωση που βασικό ρόλο έχει ο ίδιος ο εκπαιδευτικός ο οποίος διευρύνει τις γνώσεις του ψάχνοντας και

ρωτώντας αρμόδιους εκπαιδευτικούς ή εξειδικευμένες ιστοσελίδες. Τέλος, η επιμόρφωση εξ αποστάσεως για όσους επιθυμούν να παρακολουθήσουν σεμινάρια ακόμα και από άλλες χώρες εύκολα και γρήγορα μέσα από την οθόνη του ηλεκτρονικού υπολογιστή του.

Έρευνα

Σκοπός και στόχοι

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η συλλογή δεδομένων και συγκεκριμένα απόψεων εκπαιδευτικών που φοιτούν σε Ειδικό Σχολείο για τον ρόλο και την λειτουργικότητά του. Στόχος η προσπάθεια συλλογής απόψεων που θα δώσουν αποτελέσματα τα οποία θα συμβάλλουν στην έστω ελάχιστη πληροφόρηση για το πώς βλέπουν το Ειδικό Σχολείο τρεις εκπαιδευτικοί μιας κομότητας, δεδομένα που ίσως θα μπορούσαν να συγκριθούν μετέπειτα με απόψεις σε έρευνες που θα συμμετείχαν περισσότεροι εκπαιδευτικοί. Σκοπός ωστόσο της παρούσας έρευνας είναι να παρουσιάσει τις απόψεις για το ποιοι είναι οι ρόλοι του Ειδικού Σχολείου, αν τα υπάρχοντα σχολεία ανταποκρίνονται στις ανάγκες των ατόμων με ειδικές ανάγκες και αν το Ειδικό Σχολείο μπορεί να επιτύχει την ισοτιμία και την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στο γενικό σχολείο. Επιπλέον, να διερευνήσει απόψεις για τις υποδομές του Ειδικού Σχολείου, τα μαθήματα που παρέχονται σ' αυτό και τις σχέσεις του διδακτικού προσωπικού μεταξύ τους και απέναντι στα παιδιά.

Συμμετέχοντες

Στην έρευνα συμμετείχε το διδακτικό προσωπικό του Ειδικού Σχολείου Αριδαίας στην Πέλλα. Συγκεκριμένα, το διδακτικό προσωπικό του σχολείου απαρτίζεται από τρεις δασκάλους, δύο γυναίκες ηλικίας 28 και 50 ετών και έναν άνδρα ηλικίας 50 ετών ο οποίος κατέχει και τη θέση του διευθυντή. Η επιλογή του σχολείου δεν ακολούθησε κάποια τακτική ούτε βασίστηκε σε συγκεκριμένα κριτήρια. Σύμφωνα με το θέμα της παρούσας πτυχιακής εργασίας ήταν απαραίτητη η συλλογή πληροφοριών για τον ρόλο και τη λειτουργικότητα του Ειδικού Σχολείου από ένα ειδικό σχολείο το οποίο πρέπει να εδρεύει στην περιοχή καταγωγής της πτυχιακής φοιτήτριας. Η επιλογή του σχολείου αυτού επομένως ήταν κατά μια έννοια αναγκαστική καθώς το Ειδικό Σχολείο Αριδαίας είναι το μοναδικό ειδικό σχολείο στην πόλη. Οι συμμετέχοντες δάσκαλοι θα λέγαμε πως ήταν πρόθυμοι και συνεργάσιμοι και

διευκόλυναν όσα μπορούσαν από τη μεριά τους την ερευνητική διαδικασία. Το προφίλ των εκπαιδευτικών που πήραν μέρος στην έρευνα παρουσιάζεται παρακάτω:

Φύλο	Άνδρας	Γυναίκα	Γυναίκα
Ηλικία	50	50	28
Σπουδές	Παιδαγωγική Ακαδημία-Εξομοίωση-Διδασκαλείο, Μεταπτυχιακό	Παιδαγωγική Ακαδημία και εξομοίωση	Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής-Εκπαίδευση Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες
Χρόνια εμπειρίας	30	15	6
Αριθμός απασχολούμενων μαθητών	8	8	4

Ερευνητικά εργαλεία

Το ερευνητικό εργαλείο που επιλέχθηκε για την συλλογή των δεδομένων ήταν η δομημένη συνέντευξη μέσω ερωτηματολογίου που περιλάμβανε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Η δομημένη συνέντευξη βασίζεται πάνω σε αυστηρά προκαθορισμένες ερωτήσεις σε πολύ συγκεκριμένα θέματα και για τον λόγο αυτό κρίθηκε ως το καλύτερο μέσο για την συλλογή των απόψεων των εκπαιδευτικών για τον ρόλο και τη λειτουργικότητα του Ειδικού Σχολείου. Οι απόψεις έπρεπε να είναι καθαρά προσωπικές και να μην στηρίζονται σε πιθανές απαντήσεις. Οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου εξανάγκασαν κατά μία έννοια τους εκπαιδευτικούς σε απαντήσεις προσωπικές και τους έδωσαν την δυνατότητα της ελεύθερης έκθεσης ιδεών πάνω στα θέματα. Το ερωτηματολόγιο γενικά είναι ένα ερευνητικό εργαλείο που επιτρέπει την συλλογή των δεδομένων σε σύντομο χρονικό διάστημα, είναι εύκολο στη συμπλήρωση και ο ερευνητής παίρνει ειλικρινείς απαντήσεις αφού ο συνεντευξιζόμενος προχωρά στη συμπλήρωσή τους χωρίς να ενοχλείται από την παρουσία του ερευνητή. Ο δομημένος τρόπος με τον οποίο συντάχθηκε το ερωτηματολόγιο δεν επέτρεπε τυχόν παρεκκλίσεις από το θέμα αλλά και οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου οδήγησαν σε απαντήσεις απαλλαγμένες από στερεότυπα και πρέπει. Στο σημείο αυτό να τονιστεί ότι το δομημένο ερωτηματολόγιο είναι απαιτητικό και δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε έρευνες που οι ερωτώμενοι δεν είναι γνώστες του θέματος ή δεν γνωρίζουν καλά τη γλώσσα, ωστόσο στην έρευνα της παρούσας εργασίας οι ερωτώμενοι είναι γνώστες του θέματος αλλά και ήταν απαραίτητη η συλλογή απόψεων και όχι η καταγραφή τυπικών, προβλέψιμων απαντήσεων. Οι συνεντεύξεις βασίστηκαν επάνω σε τρεις θεματικούς άξονες με τις εξής ερωτήσεις:

1^{ος} θεματικός άξονας: Επιμόρφωση-εξειδίκευση του εκπαιδευτικού Ειδικής Αγωγής
1. Έχετε συμμετάσχει σε κάποιο επιμορφωτικό ή μεταπτυχιακό πρόγραμμα; Αν ναι, ποια τα

οφέλη που αποκομίζατε;
2. Θεωρείτε ότι είναι απαραίτητη η επιμόρφωση ή η εξειδίκευση σήμερα;
3. Υπάρχει κάποιο θεσμικό πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο παρέχεται σε δασκάλους Ειδικής Αγωγής η δυνατότητα να παρακολουθήσουν δωρεάν κάποιο σεμινάριο σχετικό με το αντικείμενό τους;
4. Σε ποιο αντικείμενο(γλώσσα, μαθηματικά, αντιμετώπισης καταστάσεων συγκρούσεων κ.α.) θα επιθυμούσατε να επιμορφωθείτε ή να αποκτήσετε μεγαλύτερη εξειδίκευση για να διευκολυνθείτε περισσότερο στη διδασκαλία σας;
5. Ποια η άποψή σας για τους λόγους που οδηγούν στην επιμόρφωση-εξειδίκευση; Είναι λόγοι αυτοεξυπηρέτησης ή λόγοι αγοράς εργασίας;
6. Πόσο εύκολη είναι για εσάς η πρόσβαση στα σχετικά προγράμματα επιμόρφωσης-εξειδίκευσης;

2^{ος} θεματικός άξονας: Ρόλος του Ειδικού Σχολείου

1. Ποιος κατά τη γνώμη σας είναι ο βασικότερος ρόλος του Ειδικού Σχολείου, και γιατί;
2. Οι τύποι των σχολείων Ειδικής Αγωγής που ισχύουν σήμερα ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των παιδιών με ειδικές ανάγκες;
3. Υπάρχει κάποιος άλλος ρόλος που θα έπρεπε να επιτελεί το Ειδικό Σχολείο; Ποιος είναι αυτός;
4. Πιστεύετε ότι το Ειδικό Σχολείο μπορεί να επιτύχει την ισοτιμία σε όλα τα επίπεδα(κοινωνικό, οικονομικό, πνευματικό, επαγγελματικό, πολιτικό), για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες;
5. Πώς μπορεί το Ειδικό Σχολείο να βοηθήσει στην ένταξη/ενσωμάτωση στην γενική εκπαίδευση;
6. Σε ποιο βαθμό κρίνετε ότι επιτυγχάνονται οι ρόλοι των ειδικών σχολείων;

3 ^ο θεματικός άξονας: Λειτουργικότητα Ειδικού Σχολείου
1. Οι υλικοτεχνικές υποδομές του σχολείου σας και γενικά των Ειδικών Σχολείων, κρίνετε ότι υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό σας έργο;
2. Τι θα επιθυμούσατε να σας προσφέρει περισσότερο ως προς τις υποδομές το Ειδικό Σχολείο;
3. Ποιες οι ώρες λειτουργίας του Ειδικού Σχολείου; Ποια μαθήματα παρέχονται;
4. Διαθέτει το σχολείο σας επιστημονικό προσωπικό(ψυχολόγος, κοινωνικός λειτουργός, εργοθεραπευτής, λογοθεραπευτής) κατάλληλο για την επίτευξη των στόχων του;
5. Ποιες οι σχέσεις σας με το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό και ποιες με τα παιδιά;
6. Ποιος ο ρόλος του διευθυντή στο Ειδικό Σχολείο;
7. Τα Αναλυτικά Προγράμματα βοηθούν στην εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργικότητα του σχολείου; Πιστεύετε ότι τα υπάρχοντα Αναλυτικά Προγράμματα επαρκούν ή πρέπει να γίνουν αλλαγές; Αναφέρετε κάποιες.

Συλλογή δεδομένων

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 2016 στον χώρο του Ειδικού Δημοτικού Σχολείου Αριδαίας. Η συνάντηση έγινε έπειτα από τη σύμφωνη γνώμη αρχικά του διευθυντή και έπειτα των άλλων δύο εκπαιδευτικών. Οι εκπαιδευτικοί δέχτηκαν πρόθυμα τη συμμετοχή στην έρευνα. Λόγω όμως ορισμένων εμποδίων που αναφέρονται παρακάτω στην ενότητα Συζήτηση οι εκπαιδευτικοί επέλεξαν να μην δώσουν συνέντευξη αλλά να συμπληρώσουν οι ίδιοι στην άνεση του σπιτιού τους, ανώνυμα το ερωτηματολόγιο. Επομένως, συγκριμένος χρονικός περιορισμός δεν δόθηκε αλλά θα λέγαμε ότι περιορίστηκε στην μία ημέρα καθώς την επομένη τα ερωτηματολόγια παραδόθηκαν συμπληρωμένα. Την ημέρα της συνάντησης με τον διευθυντή δόθηκαν κάποιες βασικές κατευθυντήριες γραμμές και ορισμένες διευκρινήσεις. Αφού λοιπόν συμφωνήθηκε ο τρόπος λήψης των δεδομένων ορίστηκε η ώρα της παραλαβής των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων την επόμενη μέρα από τον χώρο του Ειδικού Σχολείου. Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις των ερωτηματολογίων καταγράφηκαν αυτούσιες όπως συμπληρώθηκαν από τους εκπαιδευτικούς και παρατίθενται στο Παράρτημα.

Ανάλυση δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων ακλούθησε την ποιοτική μέθοδο ανάλυσης των Miles και Huberman (1994). Η μέθοδος αυτή κρίθηκε κατάλληλη καθώς σε αντίθεση

με την ποσοτική χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις που η έρευνα έχει να κάνει με απόψεις και ερωτήσεις ανοιχτού τύπου που δεν περιορίζονται σε επιλογή καθορισμένων απαντήσεων άλλα πρέπει οι απαντήσεις να εκφράζουν τις προσωπικές καθαρά απόψεις των ερωτηθέντων. Η πορεία που ακολουθήθηκε αρχικά ήταν η προσεκτική και πολλαπλή ανάγνωση των καταγεγραμμένων απαντήσεων των εκπαιδευτικών και έπειτα η κωδικοποίηση των δεδομένων που δόθηκαν. Στο πρώτο στάδιο αυτό της αναγωγής δεδομένων τα δεδομένα χωρίζονται σε μικρότερες νοηματικές ενότητες και κωδικοποιούνται οι απαντήσεις των ερωτηθέντων ενώ δίπλα τους φέρουν και έναν εννοιολογικό ορισμό. Οι θεματικοί άξονες χωρίζονται σε μικρότερες κατηγορίες και οι κωδικοί τοποθετούνται ανάλογα. Στο πλαίσιο αυτού του σταδίου δημιουργείται ένας πίνακας που παρουσιάζει τις μικρότερες κατηγορίες μαζί με τους κωδικούς και τους εννοιολογικούς ορισμούς για τις απόψεις των τριών εκπαιδευτικών.

Επόμενο στάδιο αυτό της έκθεσης των δεδομένων στο οποίο συλλέγονται και συστηματοποιούνται τα δεδομένα σε μορφή πινάκων για την καλύτερη μελέτη τους και την εξαγωγή των συμπερασμάτων. Οι απαντήσεις συγκεντρώνονται σε ξεχωριστούς για τον κάθε εκπαιδευτικό πίνακα με τις απόψεις σε κωδικοποιημένη μορφή και έναν σύντομο λειτουργικό ορισμό δίπλα σε κάθε κωδικό (Παράρτημα, πίνακας I). Τέλος, περνάμε στο στάδιο της καταγραφής των αποτελεσμάτων τοποθετώντας μαζί τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών στις κοινές κατηγορίες κάνοντας έτσι πιο ξεκάθαρη την μελέτη των απόψεων και την αποτελεσματικότερη καταγραφή των αποτελεσμάτων (Παράρτημα, πίνακας II).

Αποτελέσματα

Η ποιοτική ανάλυση των δεδομένων που ακολουθήθηκε στις απαντήσεις από τα ιδιόχειρα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια χώρισε τα δεδομένα σε τρεις κατηγορίες για τον κάθε θεματικό άξονα. Ο διαχωρισμός είχε ως εξής:

Θεματικοί άξονες/κατηγορίες

A. Επιμόρφωση εκπαιδευτικών

- ✓ Αντικείμενα επιμόρφωσης
- ✓ Πρόσβαση συμμετοχή σε επιμορφωτικά προγράμματα
- ✓ Λόγοι επιμόρφωσης

B. Ρόλος Ειδικού Σχολείου

- ✓ Ρόλος του Ε.Δ(Ειδικού Σχολείου)
- ✓ Ένταξη κα ισοτιμία από το Ε.Σ
- ✓ Ανταπόκριση στις ανάγκες

Γ. Λειτουργικότητα Ειδικού Σχολείου

- ✓ Οργάνωση του Ε.Σ
- ✓ Τι μαθήματα διδάσκονται
- ✓ Σχέση εκπαιδευτικών

Τα αποτελέσματα της έρευνας θα παρουσιαστούν για κάθε θεματικό άξονα ξεχωριστά.

1^{ος} θεματικός άξονας: Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών

Οι εκπαιδευτικοί φάνηκε να θεωρούν την επιμόρφωση στοιχείο πολύ σημαντικό και για τους ίδιους και για τους μαθητές τους και δύο εξ' αυτών μάλιστα είχαν παρακολουθήσει και κάποια προγράμματα. Ωστόσο, και οι τρεις τόνισαν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν ή τυχόν θα αντιμετώπιζαν στην προσπάθεια τους να παρακολουθήσουν κάποια επιμορφωτικά προγράμματα ενώ τόνισαν τη σημασία της επιμόρφωσης. Πιο συγκεκριμένα, στην κατηγορία *Αντικείμενα επιμόρφωσης* παρατηρούμε πως οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν την επιμόρφωση σε μαθήματα που θα εξυπηρετούσαν καθημερινές δύσκολες καταστάσεις και θα βοηθούσαν στην εύρυθμη λειτουργία του σχολείου αλλά και μαθήματα πιο χρηστικά «*γλώσσα και μαθηματικά (κυρίως γλώσσα)*», «*Στην αντιμετώπιση καταστάσεων συγκρούσεων, στην ενδοσχολική βία και στα προβλήματα συμπεριφοράς*» ενώ ένας εκπαιδευτικός ανέδειξε την σημασία της επιμόρφωσης σε γενική «*Σε όλα γιατί χρειάζονται και απαιτούνται όλα. Οι ανάγκες των μαθητών με αναπηρίες είναι τέτοιες που είναι απαραίτητη η επιμόρφωση*».

Επόμενη κατηγορία η *πρόσβαση και η συμμετοχή σε επιμορφωτικά προγράμματα*. Στην κατηγορία και σχετικά με την πρόσβαση των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικά προγράμματα οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν «*Είναι δύσκολη. Είμαστε μακριά από έδρες Πανεπιστημίων πρώτον και δεύτερον δεν καλύπτονται οι δαπάνες μετακίνησης-διαμονής κτλ.. Σε μια εποχή που η κρίση μαστίζει όλους πόσο μπορεί ένας εκπαιδευτικός να καλύψει με προσωπικές του δαπάνες όλα αυτά είναι ένα ερώτημα.*», «*Αρκετά εύκολη αρκεί να υπάρχει έγκαιρη ενημέρωση*». Σε σχέση με τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικά προγράμματα αν και αναλογικά το ποσοστό για την έρευνα ήταν πάρα πολύ μικρό (3 εκπαιδευτικοί) οι τρεις στους δύο εκπαιδευτικοί

απάντησαν πως συμμετείχαν σε επιμόρφωση στοιχείο που δείχνει τη σημασία της επιμόρφωσης την οποία δεν αγνοούν οι εκπαιδευτικοί *«Ναι. Ενημερώθηκα για τις νέες τάσεις που επικρατούν στο χώρο της Ειδικής Αγωγής. Εκπαιδεύτηκα στη χρήση διερευνητικών εργαλείων στην κατάρτιση εξατομικευμένου προγράμματος διδασκαλίας κτλ.»*, *«Έχω συμμετάσχει σε αρκετά επιμορφωτικά προγράμματα. Τα οφέλη πολλά: περισσότερες γνώσεις, εμπειρίες, ανταλλαγή απόψεων με άλλους συναδέλφους»*. Τέλος, όσον αφορά το ισχύον θεσμικό πλαίσιο για την επιμόρφωση οι απόψεις εμφανίζουν μια ποικιλομορφία δύο εκπαιδευτικοί δήλωσαν πως υπάρχει σχετική νομοθεσία *«Υπάρχουν σεμινάρια συμβούλου Σχολείων»*, *«Υπάρχει η δυνατότητα εκπαιδευτικής άδειας για παρακολούθηση επιμορφωτικού προγράμματος»* ενώ ο τρίτος πιο κατηγορηματικός απάντησε *«Όχι»*.

Τελευταία η κατηγορία *Λόγοι επιμόρφωσης* στην οποία φάνηκε η εκπαιδευτικοί να συμφωνούν *«λόγοι αυτοεξυπηρέτησης και λόγοι αγοράς εργασίας»*, *«Η επιμόρφωση θα πρέπει να γίνεται πρώτα-πρώτα για τον ίδιο τον εκπαιδευτικό για τη δική του ανατροφοδότηση. Η αυτοεξυπηρέτηση έρχεται μετά»*, *«αυτοεξυπηρέτηση»*.

2^{ος} θεματικός άξονας: Ρόλος Ειδικού Σχολείου

Ο θεματικός αυτός άξονας αφορά τον ρόλο που έχει ή θα έπρεπε να έχει το Ειδικό Σχολείο απέναντι στα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Γενικά οι εκπαιδευτικοί φάνηκε να γνωρίζουν καλά τον ρόλο που έχει το Ειδικό Σχολείο και αν αυτός επιτυγχάνεται ενώ όσον αφορά την προώθηση της ένταξης και της ισοτιμίας φάνηκε να είναι σύμφωνοι παρόλο που εξέφρασαν δυσκολίες ως προς το ποσοστό επιτυχίας. Στην πρώτη κατηγορία του θεματικού άξονα *Ο ρόλος του Ε.Σ(Ειδικό Σχολείο)* οι απαντήσεις εμφανίζουν μια ταύτιση και οι εκπαιδευτικοί απηχούν τους σημαντικότερους ρόλους του Ειδικού Σχολείου *«κοινωνικοποίηση και αυτοεξυπηρέτηση»*, *«Ο βασικότερος ρόλος του Ειδικού Σχολείου είναι η κοινωνικοποίηση των παιδιών, η συναναστροφή τους με άλλα παιδιά και η αξιοποίηση των δυνατοτήτων τους σε θέματα της καθημερινότητάς τους(ασφάλεια, προσωπική υγιεινή, διατροφή κτλ.)»*, *«Η ένταξη η ενσωμάτωση, η κοινωνικοποίηση και η εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρίες»*. Στη βάση των απαντήσεων τους βρίσκεται η κοινωνικοποίηση των παιδιών και έπειτα κάτι πολύ σημαντικό η αυτοεξυπηρέτησή τους. Όσον αφορά τον βαθμό στον οποίο επιτυγχάνονται οι ρόλοι του Ειδικού σχολείου και οι τρεις εκπαιδευτικοί συμφωνούν στο ότι επιτυγχάνονται *«σε*

ικανοποιητικό βαθμό», «Σε ικανοποιητικό χάρη στο φιλότιμο και την προσπάθεια των εκπαιδευτικών».

Στην δεύτερη κατηγορία Ένταξη και ισοτιμία από το Ε.Σ και σχετικά με την ένταξη οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν στους τρόπους με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί «Με προγράμματα συνεκπαίδευσης και συμμετοχή των μαθητών του σε προγράμματα έξω από το σχολείο (επισκέψεις σε χώρους κτλ.)», «Μπορεί (κατά περίπτωση) με τη συνεκπαίδευση και το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία», «Με την εκπόνηση κατάλληλων προγραμμάτων και με τη στήριξη των μαθητών μέσα στο κανονικό σχολείο». γενικά οι απόψεις για την ένταξη αναδεικνύουν τη σημαντικότητα συνεργασίας των δύο σχολείων (ειδικό- γενικό). Οι απόψεις για την ισοτιμία και αν μπορεί το Ειδικό Σχολείο να την πετύχει είναι αρνητικές «Όχι», «Όχι στην παρούσα φάση και έτσι όπως λειτουργούν», «Δύσκολο. Για να γίνει αυτό με απόλυτη επιτυχία θα πρέπει και η κοινωνία να αποδεχθεί αυτά τα παιδιά ισότιμα σε όλα τα επίπεδα».

Τελευταία η κατηγορία Ανταπόκριση στις ανάγκες κατά πόσο δηλαδή το Ειδικό Σχολείο ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία και οι απόψεις εδώ κινούνται στο ίδιο μοτίβο προβάλλοντας τις ελλείψεις που αυτά εμφανίζουν καθιστώντας αδύνατη την κάλυψη των αναγκών «Δυστυχώς όχι. Η έλλειψη προσωπικού, η έλλειψη ειδικοτήτων και αρκετές φορές η καθυστέρηση στελέχωσης του σχολείου είναι κάποιοι από τους λόγους που ένα σχολείο δεν μπορεί να ανταποκριθεί πάντα στις ανάγκες όλων των μαθητών του», «Όχι, Στα Ειδικά Σχολεία της περιφέρειας φοιτούν μαθητές όλων των Ειδικών Εκπαιδευτικών αναγκών, δεν υπάρχει κατάλληλο προσωπικό ούτε υποδομές με αποτέλεσμα να υπολειτουργούν. Όποτε γίνεται κάποια προσπάθεια κάλυψης των κενών αυτή είναι αποσπασματική και χωρίς συνέχεια», «καθόλου ως λίγο».

3^{ος} Θεματικός άξονας: Λειτουργικότητα Ειδικού Σχολείου

Στον άξονα αυτόν διερευνώνται απόψεις των εκπαιδευτικών για τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί το Ειδικό Σχολείο και συγκεκριμένα τις σχέσεις των εκπαιδευτικών, τον ρόλο του διευθυντή, τη χρησιμότητα των Αναλυτικών Προγραμμάτων και το ωρολόγιο πρόγραμμα. Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται στην *Οργάνωση του Ε.Σ* και σχετικά με τις υλικοτεχνικές υποδομές του σχολείου τους οι εκπαιδευτικοί συμφώνησαν πως το σχολείο τους βρίσκεται σε καλό επίπεδο «κατάλληλες υποδομές στο σχολείο μας». Στην ερώτηση από την άλλη για το τι

περισσότερο θα έπρεπε να προσφέρει το Ειδικό Σχολείο μια εκπαιδευτικός δήλωσε περισσότερες υλικοτεχνικές υποδομές και ειδικό επιστημονικό προσωπικό ενώ ο άνδρας εκπαιδευτικός με μια λαϊκή ρήση δηλώνει πως δεν πρέπει να ψάχνουμε τα περισσότερα όταν έχουμε ήδη το καλό. Στην κατηγορία αυτή της οργάνωσης εντάχθηκε και ο ρόλος του διευθυντή του Ειδικού Σχολείου με τους εκπαιδευτικούς να αναδεικνύουν τον ρόλο του και να εκφράζουν απόψεις όπως «υποστηρικτικός, συμβουλευτικός» έννοιες που χρησιμοποιήθηκαν και από τους τρεις εκπαιδευτικούς. Τέλος, σχετικά με την χρησιμότητα των Αναλυτικών Προγραμμάτων οι απόψεις των εκπαιδευτικών δεν διαφέρουν καθώς υποστηρίζουν την χρησιμότητά τους. Επόμενη κατηγορία *Τι μαθήματα διδάσκονται* και σ' αυτήν την κατηγορία πέρα από τα μαθήματα που τα ανέφεραν και οι τρεις εκπαιδευτικοί και υπήρξε συμφωνία υπήρξαν και μαθήματα που δεν αναφέρθηκαν από τους άλλους ίσως γιατί θεώρησαν πως ήταν δεδομένα ή πως έπρεπε να αναφερθούν μόνο σε μαθήματα που δεν διδάσκονται στα γενικά σχολεία για παράδειγμα «ψυχοκινητικότητα». Η τελευταία κατηγορία του άξονα αυτού αναφέρεται στις *Σχέσεις των εκπαιδευτικών* μεταξύ τους και με αυτών με τα παιδιά. οι απαντήσεις δεν εμφανίζουν ποικιλομορφία αλλά συγκλίνουν στην άποψη ότι οι σχέσεις του είναι άριστες και δεν περιορίζονται μόνο στον σχολικό χώρο και εξίσου άριστες είναι οι σχέσεις τους με τα παιδιά.

Συζήτηση

Στο σημείο αυτό τα ευρήματα της δικής μας έρευνας θα συγκριθούν με άλλες παρόμοιες έρευνες με στόχο να αναδειχθούν τα κοινά ή διαφορετικά αποτελέσματα μ' αυτές. Η σύγκριση θα γίνει ανά θεματικό άξονα ώστε να γίνουν διακριτά τα κοινά ή αποκλίνοντα σημεία σύμφωνα με τα ευρήματα άλλων ερευνών. Στον πρώτο θεματικό άξονα *Επιμόρφωση-Εξειδίκευση* οι απόψεις των εκπαιδευτικών βρίσκονται σε συμφωνία με τα αποτελέσματα της έρευνας (Ρεσ 2005) στην οποία οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν πως θεωρούν την επιμόρφωση απαραίτητη και είχαν μια θετική στάση απέναντί της γι' αυτό και έκριναν σημαντική τη συμμετοχή της σε κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης. Σχετικά με τα μαθήματα τα οποία θα επέλεγαν να επιμορφωθούν εντοπίζεται και πάλι μια συμφωνία απόψεων με την έρευνα της (Παπαϊωάννου 2009) στην οποία οι εκπαιδευτικοί τόνισαν πως θα επιθυμούσαν επιμόρφωση πάνω σε θέματα διαχείρισης συγκρούσεων. Τέλος, αναφορικά με τους

λόγους για τους οποίους θεωρούν την επιμόρφωση σημαντική οι εκπαιδευτικοί και στην έρευνα των (Στυλιανού 2011) είναι για να βοηθηθούν στην καθημερινή εκπαιδευτική πράξη, στην ανανέωση των γνώσεων και για να παρακολουθούν τις εξελίξεις στο χώρο της εκπαίδευσης.

Η σύγκριση στον δεύτερο θεματικό άξονα *Ρόλος του Ειδικού Σχολείου* αναδεικνύει και διαφορετικά αποτελέσματα από αυτά της δικής μας έρευνας. Σχετικά με το πόσο ανταποκρίνονται οι τύποι των Ειδικών Σχολείων στις ανάγκες των παιδιών με ειδικές ανάγκες οι απόψεις της έρευνας (Χρυσανθακοπούλου 2012) συμφωνούν με τις απόψεις της παρούσας καθώς οι εκπαιδευτικοί υποστήριξαν πως δεν ανταποκρίνονται γιατί τα σχολεία εμφανίζουν σοβαρές ελλείψεις στην υλικοτεχνική υποδομή και στο προσωπικό δυσχεραίνοντας το έργο που επιτελούν τα Ειδικά Σχολεία. Στην ίδια έρευνα βρίσκουμε απόψεις εκπαιδευτικών και σχετικά με την ένταξη και αν αυτή μπορεί να επιτευχθεί μέσα από το Ειδικό Σχολείο. Παρατηρούμε έτσι τους εκπαιδευτικούς να διαφοροποιούνται από τις απόψεις της παρούσας έρευνας και να τονίζουν πως οι σημαντικές ελλείψεις των σχολείων, η έλλειψη συνεργασίας και η κουλτούρα των ανθρώπων, κάνουν μια τέτοια επιδίωξη αδύνατη ή δύσκολη. Οι απόψεις για την ένταξη διαφέρουν και ποικίλλουν στις έρευνες καθώς απηχούν τις προσωπικές απόψεις των εκπαιδευτικών και όχι μια γενική παραδοχή.

Στον τελευταίο άξονα *Λειτουργικότητα του Ειδικού Σχολείου* συλλέχθηκαν απόψεις σχετικά με τη λειτουργικότητα του σχολείου με τους εκπαιδευτικούς να δηλώνουν ευχαριστημένοι από τις υλικοτεχνικές υποδομές δικού τους σχολείου, απαντήσεις όμως που δεν δόθηκαν στην έρευνα της (Χρυσανθακοπούλου 2012) καθώς οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν την πλήρη απογοήτευσή τους και τόνισαν την αδυναμία των σχολείων από άποψη κτιρίων και κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού που δεν υποστηρίζει καθόλου το έργο τους. Με κέντρο αναφοράς την ίδια έρευνα της (Χρυσανθακοπούλου 2012) όσον αφορά το τι περισσότερο θα επιθυμούσαν οι εκπαιδευτικοί να τους παρέχει το Ειδικό Σχολείο ως προς τις υποδομές υπάρχει μια συμφωνία απόψεων. Οι εκπαιδευτικοί αναφέρονται στην ύπαρξη περισσότερων εκπαιδευτικών εργαλείων αλλά και εξειδικευμένο προσωπικό ικανό να αντιμετωπίσει όλες τις πιθανές δυσκολίες. Ενδιαφέρον προκαλούν οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με το αν το σχολείο τους διαθέτει το κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό καθώς οι απόψεις τους διχάζονται. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας που ήδη αναφέραμε πολλοί δείχνουν ικανοποιημένοι σχετικά με την πληρότητα του

επιστημονικού προσωπικού στο σχολείο τους ενώ άλλοι εκφράζουν την πλήρη απογοήτευσή τους καθώς όπως υπογραμμίζουν λείπουν ακόμη και οι απαραίτητες ειδικότητες. Στην ίδια έρευνα οι εκπαιδευτικοί ρωτήθηκαν σχετικά με τις σχέσεις που διατηρούν με το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό και οι απόψεις τους απηχούν τις απόψεις της δικής μας έρευνας οι οποίες μιλούν για άριστη συνεργασία εντός και εκτός σχολικού χώρου. Ωστόσο, στην ίδια έρευνα (Χρυσανθακοπούλου 2012) εντοπίστηκαν και απόψεις που πρόβαλαν την κακή συνεργασία με το διδακτικό προσωπικό. Τέλος, σχετικά με το πόσο βοηθούν τα Αναλυτικά Προγράμματα στην εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργικότητα του σχολείου οι απόψεις της έρευνάς μας συμφωνούν με τις απόψεις της αναφερθείσας έρευνας στο ότι αυτά βοηθούν και είναι αποτελεσματικά παρά τις τυχόν προσθήκες που ίσως να χρειάζονται.

Περιορισμοί της έρευνας - Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Για την εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας έπρεπε να επισκεφθώ ένα Ειδικό Σχολείο που έχει την έδρα του στον τόπο καταγωγής μου. Το σχολείο αυτό βρίσκεται στην Αριδαία και είναι το μοναδικό στον Δήμο Αλμωπίας. Η συλλογή των απόψεων έπρεπε να γίνει από τους εκπαιδευτικούς του σχολείου αυτού οι οποίοι ήταν μόνο τρεις στον αριθμό καθώς πρόκειται για μια μικρή πληθυσμιακά περιοχή. Για τον λόγο αυτόν δεν είχα στην διάθεσή μου πλήθος απαντήσεων και το δείγμα δεν ήταν σχεδόν καθόλου αντιπροσωπευτικό. Πάραυτα, οι απαντήσεις τους ήταν καίριες και όσο το δυνατόν λεπτομερείς. Στην επίσκεψη μου εκεί δεν αντιμετώπισα κανένα πρόβλημα, οι εκπαιδευτικοί δέχτηκαν να με βοηθήσουν και να με ενημερώσουν. Μια μικρή δυσκολία εντοπίστηκε μόνο στον τρόπο συλλογής των απόψεων καθώς οι εκπαιδευτικοί δεν επιθυμούσαν την συνέντευξη λόγω έλλειψης ελεύθερου χρόνου μέσα στον σχολικό χώρο την δεδομένη χρονική στιγμή. Την στιγμή παράδοσης των ερωτηματολογίων εκφράστηκε δυσαρέσκεια σχετικά με τη μορφή τους καθώς οι εκπαιδευτικοί περίμεναν να δουν μια μορφή ερωτηματολογίου με έτοιμες πιθανές απαντήσεις προς επιλογή. Το ερωτηματολόγιο όμως που τους δόθηκε απαιτούσε χρόνο και σκέψη και αυτό προκάλεσε κάποια δυσαρέσκεια. Το εμπόδιο όμως

ξεπεράστηκε και οι ίδιοι πρότειναν να συμπληρώσουν σπίτι τους τα ερωτηματολόγια χωρίς άγχος και βιασύνη.

Καταλήγοντας αναφορικά με την ανάλυση των δεδομένων τονίζεται ότι οι απόψεις ήταν λίγες στοιχείο που κάνει τα αποτελέσματα να μην είναι τόσο αντιπροσωπευτικά. Τα ελάχιστα αυτά συμπεράσματα θα ήταν ενδιαφέρον να συγκριθούν με αντίστοιχες έρευνες στις οποίες θα συμμετείχε ένα σημαντικό ποσοστό εκπαιδευτικών για να διαπιστωθεί αν οι απόψεις τους με αυτές της παρούσας έρευνας απηχούν και στις σκέψεις άλλων συναδέλφων τους.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Δημητρίου. Κ. (2014). *Έκθεση χώρας για την Κύπρο σχετικά με τη μελέτη για τις πολιτικές των κρατών μελών για τα παιδιά με αναπηρίες*. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Ζωνιού-Σιδέρη. Α. (2011). *Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Πεδίο.

Ζώνιου-Σιδέρη. Α. (2000). *Ένταξη : ουτοπία ή πραγματικότητα; : η εκπαιδευτική και πολιτική διάσταση της ένταξης μαθητών με ειδικές ανάγκες*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.

Αναπηρία και εκπαιδευτική πολιτική : *Κριτική προσέγγιση της ειδικής και ενταξιακής εκπαίδευσης*. (Επιμ.). Ζωνιού – Σιδέρη. Α & Ντεροπούλου - Ντέρου. Ε& Βλάχου - Μπαλαφούτη. Α. Αθήνα: Πεδίο.

Παντελιάδου. Σ. & Αργυρόπουλος. Β. (2011). *Ειδική αγωγή : από την έρευνα στη διδακτική πράξη*. Αθήνα : Πεδίο.

Παπάνης. Ε. & Γιαβρίμης. Π. (Επιμ.). *Έρευνα, Εκπαιδευτική Πολιτική και Πράξη στην Ειδική Αγωγή*. Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Πολυχρονοπούλου, Στ. (2012). *Παιδιά και Έφηβοι με Ειδικές Ανάγκες και Δυνατότητες*. Αθήνα.

Frances. J. (2000). *Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΗ ΔΑΣΚΑΛΟΥ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ*. Στο Ι. Σπετσιώτης & Μ. Σουγιουλτζόγλου & Α. Αγγελάκος (Επιμ.). *Εισαγωγή στην υποστήριξη των μαθητών με Ε.Ε.Α. στο πλαίσιο της εκπαίδευσης στην Αγγλία: Ο ρόλος του Συμβουλευτή δασκάλου* (σς. 25-65). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Διδακτορικές- Διπλωματικές εργασίες

Γιακουμάκη. Α. (2012). *Δεξιότητες ζωής των ατόμων με αναπηρίες: Μια πιλοτική έρευνα των απόψεων των επαγγελματιών ειδικής αγωγής*. (Διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.

Δαμιανίδου. Ε. (2015). *Απόψεις Πρακτική και Ρόλος των Εκπαιδευτικών Μέσης Εκπαίδευσης στην Εκπαίδευση των Παιδιών με Αναπηρία στα Γενικά Σχολεία της Κύπρου*. (Διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Κύπρου, Κύπρος.

Παπαϊωάννου. Α. (2009). *Οι επιμορφωτικές ανάγκες των διευθυντών σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: Μια εμπειρική διερεύνηση σε σχολικές μονάδες του Νομού Πιερίας*. (Διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Πέννα. Α. (2008). *Στάσεις και Ετοιμότητα Δασκάλων ως προς την Ένταξη Παιδιών με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες στο Γενικό Σχολείο*. (Διδακτορική Διατριβή). Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα.

Σαββαΐδης. Π. (2010). *Απόψεις των εκπαιδευτικών Α/θμιας της Ρόδου αναφορικά με την επιμόρφωση σε θέματα οργάνωσης-διοίκησης σχολικών μονάδων*. (Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.

Στυλιανού. Σ. (2011). *Διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Νήσου Λέσβου, για την επιμόρφωση*. (Διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη.

Χρυσανθακοπούλου. Ε. (2012). *Διερεύνηση των απόψεων των Ειδικών Παιδαγωγών για την Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα*. (Διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα.

Διαδικτυακές πηγές

Κασσιανός. Π. (2016). *Ενιαίο Σχολείο. Μια πρόταση για τη συνεκπαίδευση*. Από <http://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/edusc/article/view/262/227>

Κοκκινάκη . Δ. & Κοκκινάκη. Α. (2016). *Η νομοθεσία της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα και την Αγγλία: μια συγκριτική προσέγγιση*. Από <http://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/edusc/article/view/135/103>

Ρεζ. Ι. (2005). *Αντιλήψεις, στάσεις και συμπεριφορές των Εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Χίου για την ακολουθούμενη επιμορφωτική Πολιτική*. Από <http://users.sch.gr/salnk/arthra/arthra15.htm>

Νόμοι

Ν 3699/2008 (ΦΕΚ 199/2-10-2008 τεύχος Α'), *Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*, Αθήνα, Εθνικό Τυπογραφείο, 2008.

Ν 47/1979., «*ΝΟΜΟΣ ΡΥΘΜΙΖΩΝ ΤΑ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΣΧΟΛΩΝ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ*», Λευκωσία, Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας, 1979.

Ν 186/2001., «*Ο περί Αγωγής και Εκπαίδευσης Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες Νόμος*», Λευκωσία, Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας, 2001.

Παράρτημα

Πίνακας Ι

Εκπαιδευτικός 1 ^{ος}	
Θεματικοί άξονες	Κωδικοί
Προφίλ	Φύλο: Γυναίκα Ηλικία: 50 Σπουδές: Παιδαγωγική Ακαδημία και Εξομοίωση Χρόνια εμπειρίας: 15
Σχολικό περιβάλλον	Αριθμός μαθητών: 8 Διαχωρισμός μαθητών: ηλικία, κοινές ανάγκες και ιδιαιτερότητες εκπαιδευτικές
A. Επιμόρφωση	
1. Αντικείμενα επιμόρφωσης	ΓΛΜΑΘ: γλώσσα μαθηματικά
2. Πρόσβαση και συμμετοχή σε επιμορφωτικά προγράμματα	Ο: όχι ΑΧΡΗ: δύσκολη λόγω απουσίας χρημάτων
3. Λόγοι επιμόρφωσης	ΑΕ: αγορά εργασίας ΑΥΕΞ: αυτοεξυπηρέτηση
B. Ρόλος Ειδικού Σχολείου	
1. Ο ρόλος του Ε.Σ(Ειδικό Σχολείο)	ΚΝ: κοινωνικοποίηση ΑΥΕΞ: αυτοεξυπηρέτηση ΕΥΑΕΥΚΝΟΜ: ευαισθητοποίηση ευρύτερης κοινωνικής ομάδας ΙΚ: ικανοποιητικός
2. Ένταξη και ισοτιμία από το Ε.Σ	ΟΙΣ: δεν πετυχαίνει την ισοτιμία ΣΝΕΚ: συνεκπαίδευση ΑΝΣΧΚΟΙ: άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία
3. Ανταπόκριση στις ανάγκες	ΕΛΥΠ: έλλειψη υποδομών
Γ. Λειτουργικότητα	
1. Οργάνωση του Ε.Σ	ΑΡΚΑ: αρκετά καλή ΠΕΥΛΤΥΠ: περισσότερες υλικοτεχνικές υποδομές ΠΕΞΕΙΕΠΠΡ: περισσότερο εξειδικευμένο ειδικό επιστημονικό προσωπικό ΔΣΥΝΤΟΜΛΕΙ: ο διευθυντής βοηθά στο συντονισμό και την ομαλή λειτουργία του σχολείου ΝΕΠ: ναι επαρκούν
2. Τι μαθήματα διδάσκονται	ΑΝ: ανάγνωση ΓΡ: γραφή ΨΥΧΚΙΝ: ψυχοκινητικότητα ΣΥΟΡΓ: συναισθηματική οργάνωση ΠΟΣΧ: ποσοτικές σχέσεις ΔΗΧΔΡ: δημιουργικές- χειροτεχνικές δραστηριότητες ΦΑ: φυσική αγωγή

3. Σχέση εκπαιδευτικών	ΠΚ: πολύ καλές ΣΥΝ: συνεργασία
-------------------------------	---

Εκπαιδευτικός 2^{ος}	
Θεματικοί άξονες	Κωδικοί
Προφίλ	Φύλο: Γυναίκα Ηλικία: 28 Σπουδές: Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής-Εκπαίδευση Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες Χρόνια εμπειρίας: 6
Σχολικό περιβάλλον	Αριθμός μαθητών: 4 Διαχωρισμός μαθητών: κοινές ανάγκες
A. Επιμόρφωση	
1. Αντικείμενα επιμόρφωσης	ΚΣΥΓΚ: καταστάσεις συγκρούσεων ΕΝΒΙΑ: ενδοσχολική βία ΠΡΟΣΥΜ: προβλήματα συμπεριφοράς
2. Πρόσβαση και συμμετοχή σε επιμορφωτικά προγράμματα	ΕΣΥΜ: έχω συμμετάσχει ΕΚΑΔΠΑΡ: δυνατότητα εκπαιδευτικής άδειας για παρακολούθηση επιμορφωτικού προγράμματος ΕΥΕΝΗ: εύκολη η πρόσβαση αρκεί να υπάρχει έγκαιρη ενημέρωση
3. Λόγοι επιμόρφωσης	ΓΙΑΕΚΠΑΝ: για τον ίδιο τον εκπαιδευτικό, για δική του ανατροφοδότηση ΑΥΕΞ: αυτοεξυπηρέτηση
B. Ρόλος Ειδικού Σχολείου	
1. Ο ρόλος του Ε.Σ(Ειδικό Σχολείο)	ΚΝ: κοινωνικοποίηση ΣΥΝΑΠΑ: συναναστροφή με άλλα παιδιά ΑΞΔΥΝΚΑΘ: αξιοποίηση δυνατοτήτων σε θέματα καθημερινότητας ΑΝΙΚΡΟΛ: ανταποκρίνεται ικανοποιητικά στους ρόλους του ΙΚ: ανταποκρίνεται ικανοποιητικά ΙΚ: ικανοποιητικός
2. Ένταξη και ισοτιμία από το Ε.Σ	ΔΥ: δύσκολο ΚΟΙΑΠΣΕΠ: η κοινωνία πρέπει να αποδεχτεί αυτά τα παιδιά ισότιμα σε όλα τα επίπεδα ΠΡΣΥΝΕ: προγράμματα συνεκπαίδευσης ΠΡΕΞΣΧ: προγράμματα έξω από το σχολείο
3. Ανταπόκριση στις ανάγκες	ΕΠ: έλλειψη προσωπικού ΕΕ: έλλειψη ειδικοτήτων ΚΣΤΣΧ: καθυστέρηση στελέχωσης του σχολείου
Γ. Λειτουργικότητα	
1. Οργάνωση του Ε.Σ	ΠΚΕΠΥΛΣΧ: πολύ καλό επίπεδο υλικοτεχνικών υποδομών στο σχολείο μας ΠΕΡΜΕ: δυνατότητα περισσότερων μετακινήσεων ΔΚΑΤΕΕΠ: διαθέτει όλες τις κατάλληλες

	ειδικότητες επιστημονικού προσωπικού ΣΥΥΠΡΟΛΔ: συμβουλευτικός υποστηρικτικός ρόλος του διευθυντή ΑΠΕΠΒΕΥΑΠ: ΤΑ Αναλυτικά Προγράμματα επαρκούν, βοηθούν στην εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργικότητα
2. Τι μαθήματα διδάσκονται	ΓΛ: γλώσσα ΜΑΘ: μαθηματικά ΨΥΧΚΙΝ: ψυχοκινητικότητα ΣΥΟΡΓ: συναισθηματική οργάνωση ΚΟΙΝΠΡΟ: κοινωνική προσαρμογή ΧΔΕ: χειροτεχνικές δεξιότητες ΜΟΥ: μουσική ΑΑ: αισθητική αγωγή
3. Σχέση εκπαιδευτικών	Α: άριστες ΕΕΚΣΧ: επαφή και εκτός του χώρου του σχολείου

Εκπαιδευτικός 3^{ος}	
Θεματικοί άξονες	Κωδικοί
Προφίλ	Φύλο: Άνδρας Ηλικία: 50 Σπουδές: Παιδαγωγική Ακαδημία και Εξομοίωση-Διδασκαλείο Μεταπτυχιακό Χρόνια εμπειρίας: 30
Σχολικό περιβάλλον	Αριθμός μαθητών: 8 Διαχωρισμός μαθητών: ηλικία, κοινές ανάγκες, νοητικό επίπεδο, δυσκολίες
A. Επιμόρφωση	
1. Αντικείμενα επιμόρφωσης	ΟΛΧΡΑΠ: όλα χρειάζονται και απαιτούνται
2. Πρόσβαση και συμμετοχή σε επιμορφωτικά προγράμματα	ΕΧΡΑΙΕΕΡΚΑΤΕΞΠΡΑΙ: ενημερώθηκα στη χρήση διερευνητικών εργαλείων στην κατάρτιση εξατομικευμένου προγράμματος διδασκαλίας ΔΥΠΘΠΑ: δεν υπάρχει θεσμικό πλαίσιο ΔΜΕΠΑ: δύσκολη, είμαστε μακριά από έδρες Πανεπιστημίων ΔΚΑΔΑΜΕΔΙ: δεν καλύπτονται οι δαπάνες μετακίνησης- διαμονής
3. Λόγοι επιμόρφωσης	ΑΕ: αγορά εργασίας ΑΥΕΞ: αυτοεξυπηρέτηση
B. Ρόλος Ειδικού Σχολείου	
1. Ο ρόλος του Ε.Σ(Ειδικό Σχολείο)	Ε: ένταξη ΕΝ: ενσωμάτωση ΚΝ: κοινωνικοποίηση ΕΚΠ: εκπαίδευση ΔΝΕΠΡΟΛ: δεν επιτελείται άλλος ρόλος ΙΚΦΠΡΟΕΚΠ: ικανοποιητικός ο ρόλος χάρη στο φιλότιμο και την προσπάθεια των εκπαιδευτικών

2. Ένταξη και ισοτιμία από το Ε.Σ	ΟΙΣΛΕΙ: όχι ισότητα έτσι όπως λειτουργούν ΕΕΚΚΑΤΠΡ: ένταξη μέσω εκπόνησης κατάλληλων προγραμμάτων ΣΤΜΚΑΣΧ: στήριξη μέσα στο κανονικό σχολείο
3. Ανταπόκριση στις ανάγκες	ΟΚΑΠΡΥΠ: όχι, δεν υπάρχει κατάλληλο προσωπικό ούτε υποδομές
Γ. Λειτουργικότητα	
1. Οργάνωση του Ε.Σ	ΚΥΠ: κατάλληλες υποδομές στο σχολείο μας ΤΠΠ: τίποτα περισσότερο να προσφέρει ΕΠΠΝΩΡΔΕΠ: ναι αλλά οι ώρες που διατίθεται το επιστημονικό προσωπικό στο σχολείο δεν επαρκούν ΡΟΛΛΥΠΚΣΥΣΥΝ: ρόλος διευθυντή υποστηρικτικός, καθοδηγητικός, συμβουλευτικός, είναι ο συντονιστής της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της λειτουργίας του σχολείου ΑΠΒΧΡΠΡΑΛ: τα αναλυτικά προγράμματα σίγουρα βοηθούν χρειάζονται όμως προσθήκες και αλλαγές
2. Τι μαθήματα διδάσκονται	ΓΛ: γλώσσα ΜΑΘ: μαθηματικά ΣΥΟΡΓ: συναισθηματική οργάνωση ΚΟΙΝΔΕΞ: κοινωνικές δεξιότητες ΟΜΠΑΙ: ομαδικό παιχνίδι ΦΑ: φυσική αγωγή ΜΟΥ: μουσική ΔΔ: δημιουργικές δραστηριότητες ΧΔΡΑ: χειροτεχνικές δραστηριότητες ΑΙΑ: αισθητηριακές ασκήσεις ΚΟΠΡΟ: κοινωνική προσαρμογή ΕΡ: εργοθεραπεία ΛΟΓ: λογοθεραπεία
3. Σχέση εκπαιδευτικών	Α: άριστες

Πίνακας II

Α: Επιμόρφωση	
Κατηγορίες	Κωδικοί/Εννοιολογικοί ορισμοί
1. Αντικείμενα επιμόρφωσης	ΓΛΜΑΘ: γλώσσα μαθηματικά ΚΣΥΓΚ: καταστάσεις συγκρούσεων ΕΝΒΙΑ: ενδοσχολική βία ΠΡΟΣΥΜ: προβλήματα συμπεριφοράς ΟΛΧΡΑΠ: όλα χρειάζονται και απαιτούνται
2. Πρόσβαση και συμμετοχή σε επιμορφωτικά προγράμματα	Ο: όχι ΑΧΡΗ: δύσκολη λόγω απουσίας χρημάτων ΕΣΥΜ: έχω συμμετάσχει ΕΚΑΔΠΑΡ: δυνατότητα εκπαιδευτικής άδειας για παρακολούθηση επιμορφωτικού προγράμματος ΕΥΕΝΗ: εύκολη η πρόσβαση αρκεί να

	<p>υπάρχει έγκαιρη ενημέρωση ΕΧΡΑΙΕΕΡΚΑΤΕΞΠΡΔΙ: ενημερώθηκα στη χρήση διερευνητικών εργαλείων στην κατάρτιση εξατομικευμένου προγράμματος διδασκαλίας ΔΥΠΘΠΑ: δεν υπάρχει θεσμικό πλαίσιο ΔΜΕΠΑ: δύσκολη, είμαστε μακριά από έδρες Πανεπιστημίων ΔΚΑΔΑΜΕΔΙ: δεν καλύπτονται οι δαπάνες μετακίνησης- διαμονής</p>
3. Λόγοι επιμόρφωσης	<p>ΑΕ: αγορά εργασίας ΑΥΕΞ: αυτοεξυπηρέτηση ΓΙΑΕΚΠΑΝ: για τον ίδιο τον εκπαιδευτικό, για δική του ανατροφοδότηση ΑΥΕΞ: αυτοεξυπηρέτηση ΑΕ: αγορά εργασίας ΑΥΕΞ: αυτοεξυπηρέτηση</p>

B. Ρόλος του Ειδικού Σχολείου	
Κατηγορίες	Κωδικοί/Εννοιολογικοί ορισμοί
1. Ο ρόλος του Ε.Σ(Ειδικό Σχολείο)	<p>ΚΝ: κοινωνικοποίηση ΑΥΕΞ: αυτοεξυπηρέτηση ΕΥΑΕΥΚΝΟΜ: ευαισθητοποίηση ευρύτερης κοινωνικής ομάδας ΙΚ: ικανοποιητικός ΚΝ: κοινωνικοποίηση ΣΥΝΑΠΑ: συναναστροφή με άλλα παιδιά ΑΞΔΥΝΚΑΘ: αξιοποίηση δυνατοτήτων σε θέματα καθημερινότητας ΑΝΙΚΡΟΛ: ανταποκρίνεται ικανοποιητικά στους ρόλους του ΙΚ: ανταποκρίνεται ικανοποιητικά ΙΚ: ικανοποιητικός Ε: ένταξη ΕΝ: ενσωμάτωση ΚΝ: κοινωνικοποίηση ΕΚΠ: εκπαίδευση ΔΝΕΠΡΟΛ: δεν επιτελείται άλλος ρόλος ΙΚΦΠΡΟΕΚΠ: ικανοποιητικός ο ρόλος χάρη στο φιλότιμο και την προσπάθεια των εκπαιδευτικών</p>
2. Ένταξη και ισοτιμία από το Ε.Σ	<p>ΟΙΣ: δεν πετυχαίνει την ισοτιμία ΣΝΕΚ: συνεκπαίδευση ΑΝΣΧΚΟΙ: άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία ΔΥ: δύσκολο ΚΟΙΑΠΣΕΠ: η κοινωνία πρέπει να αποδεχτεί αυτά τα παιδιά ισότιμα σε όλα τα επίπεδα ΠΡΣΥΝΕ: προγράμματα συνεκπαίδευσης ΠΡΕΞΣΧ: προγράμματα έξω από το σχολείο ΟΙΣΛΕΙ: όχι ισότητα έτσι όπως λειτουργούν ΕΕΚΚΑΤΠΡ: ένταξη μέσω εκπόνησης</p>

	κατάλληλων προγραμμάτων ΣΤΜΚΑΣΧ: στήριξη μέσα στο κανονικό σχολείο
3. Ανταπόκριση στις ανάγκες	ΕΛΥΠ: έλλειψη υποδομών ΕΠ: έλλειψη προσωπικού ΕΕ: έλλειψη ειδικοτήτων ΚΣΤΣΧ: καθυστέρηση στελέχωσης του σχολείου ΟΚΑΠΡΥΠ: όχι, δεν υπάρχει κατάλληλο προσωπικό ούτε υποδομές

Γ. Λειτουργικότητα του Ειδικού Σχολείου	
Κατηγορίες	Κωδικοί/Εννοιολογικοί ορισμοί
1. Οργάνωση του Ε.Σ	ΑΡΚΑ: αρκετά καλή ΠΕΥΛΤΥΠ: περισσότερες υλικοτεχνικές υποδομές ΠΕΞΕΙΕΠΠΡ: περισσότερο εξειδικευμένο ειδικό επιστημονικό προσωπικό ΔΣΥΝΤΟΜΛΕΙ: ο διευθυντής βοηθά στο συντονισμό και την ομαλή λειτουργία του σχολείου ΝΕΠ: ναι επαρκούν ΠΚΕΠΥΛΣΧ: πολύ καλό επίπεδο υλικοτεχνικών υποδομών στο σχολείο μας ΠΕΡΜΕ: δυνατότητα περισσότερων μετακινήσεων ΔΚΑΤΕΕΠ: διαθέτει όλες τις κατάλληλες ειδικότητες επιστημονικού προσωπικού ΣΥΥΠΡΟΛΔ: συμβουλευτικός υποστηρικτικός ρόλος του διευθυντή ΑΠΕΠΒΕΥΑΠ: ΤΑ Αναλυτικά Προγράμματα επαρκούν, βοηθούν στην εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργικότητα ΚΥΠ: κατάλληλες υποδομές στο σχολείο μας ΤΠΠ: τίποτα περισσότερο να προσφέρει ΕΠΠΝΩΡΔΕΠ: ναι αλλά οι ώρες που διατίθεται το επιστημονικό προσωπικό στο σχολείο δεν επαρκούν ΡΟΛΔΥΠΚΣΥΣΥΝ: ρόλος διευθυντή υποστηρικτικός, καθοδηγητικός, συμβουλευτικός, είναι ο συντονιστής της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της λειτουργίας του σχολείου ΑΠΒΧΡΠΡΑΛ: τα αναλυτικά προγράμματα σίγουρα βοηθούν χρειάζονται όμως προσθήκες και αλλαγές
2. Τι μαθήματα διδάσκονται	ΑΝ: ανάγνωση ΓΡ: γραφή ΨΥΧΚΙΝ: ψυχοκινητικότητα ΣΥΟΡΓ: συναισθηματική οργάνωση ΠΟΣΧ: ποσοτικές σχέσεις

	ΔΗΧΔΡ: δημιουργικές- χειροτεχνικές δραστηριότητες ΦΑ: φυσική αγωγή ΓΛ: γλώσσα ΜΑΘ: μαθηματικά ΨΥΧΚΙΝ: ψυχοκινητικότητα ΣΥΟΡΓ: συναισθηματική οργάνωση ΚΟΙΝΠΡΟ: κοινωνική προσαρμογή ΧΔΕ: χειροτεχνικές δεξιότητες ΜΟΥ: μουσική ΑΑ: αισθητική αγωγή ΓΛ: γλώσσα ΜΑΘ: μαθηματικά ΣΥΟΡΓ: συναισθηματική οργάνωση ΚΟΙΝΔΕΞ: κοινωνικές δεξιότητες ΟΜΠΑΙ: ομαδικό παιχνίδι ΦΑ: φυσική αγωγή ΜΟΥ: μουσική ΔΔ: δημιουργικές δραστηριότητες ΧΔΡΑ: χειροτεχνικές δραστηριότητες ΑΙΑ: αισθητηριακές ασκήσεις ΚΟΙΠΡΟ: κοινωνική προσαρμογή ΕΡ: εργοθεραπεία ΛΟΓ: λογοθεραπεία
3. Σχέση εκπαιδευτικών	ΠΚ: πολύ καλές ΣΥΝ: συνεργασία Α: άριστες ΕΕΚΣΧ: επαφή και εκτός του χώρου του σχολείου Α: άριστες

Απαντήσεις ερωτηματολογίων

Ερωτηματολόγιο 1^ο

Προσωπικά στοιχεία

Άρρεν 50 ετών

Σπουδές: παιδαγωγική Ακαδημία- Εξομοίωση-Διδασκαλείο και Μεταπτυχιακό

Χρόνια εμπειρίας: 30

Απασχόληση 8 μαθητών

Διαχωρισμός μαθητών με βάση την ηλικία, τις κοινές ανάγκες, το νοητικό επίπεδο και τις δυσκολίες που εμφανίζουν

Απαντήσεις στον 1^ο θεματικό άξονα: Επιμόρφωση/εξειδίκευση του εκπαιδευτικού Ειδικής Αγωγής

Ερώτηση 1^η: Έχετε συμμετάσχει σε κάποιο επιμορφωτικό ή μεταπτυχιακό πρόγραμμα; Αν ναι, ποια τα οφέλη που αποκομίσατε;

Απάντηση: Ναι. Ενημερώθηκα για τις νέες τάσεις που επικρατούν στο χώρο της Ειδικής Αγωγής. Εκπαιδεύτηκα στη χρήση διερευνητικών εργαλείων, στην κατάρτιση εξατομικευμένου προγράμματος διδασκαλίας της.

Ερώτηση 2^η: Θεωρείτε ότι είναι απαραίτητη η επιμόρφωση ή η εξειδίκευση σήμερα;

Απάντηση: πάρα πολύ και σε όλους τους τομείς τους άλλους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Ερώτηση 3^η: Υπάρχει κάποιο θεσμικό πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο παρέχεται σε δασκάλους Ειδικής Αγωγής η δυνατότητα να παρακολουθήσουν δωρεάν κάποιο σεμινάριο σχετικό με το αντικείμενό τους;

Απάντηση: Όχι

Ερώτηση 4^η: Σε ποιο αντικείμενο(γλώσσα, μαθηματικά, αντιμετώπισης καταστάσεων συγκρούσεων κ.α.) θα επιθυμούσατε να επιμορφωθείτε ή να αποκτήσετε μεγαλύτερη εξειδίκευση για να διευκολυνθείτε περισσότερο στη διδασκαλία σας;

Απάντηση: Σε όλα γιατί χρειάζονται και απαιτούνται όλα. Οι ανάγκες των μαθητών με αναπηρίες είναι τέτοιες που είναι απαραίτητη η επιμόρφωση.

Ερώτηση 5^η: Ποια η άποψή σας για τους λόγους που οδηγούν στην επιμόρφωση-εξειδίκευση; Είναι λόγοι αυτοεξυπηρέτησης ή λόγοι αγοράς εργασίας;

Απάντηση: Και λόγοι αυτοεξυπηρέτησης και λόγοι αγοράς εργασίας

Ερώτηση 6^η: Πόσο εύκολη είναι για εσάς η πρόσβαση στα σχετικά προγράμματα επιμόρφωσης-εξειδίκευσης;

Απάντηση: Είναι δύσκολη. Είμαστε μακριά από έδρες πανεπιστημίων πρώτον και δεύτερον δεν καλύπτονται οι δαπάνες μετακίνησης – διαμονής κτλ. Σε μια εποχή που η κρίση μαστίζει όλους πόσο μπορεί ένας εκπαιδευτικός να καλύψει με προσωπικές του δαπάνες όλα αυτά είναι ένα ερώτημα.

Απαντήσεις στον 2^ο θεματικό άξονα: Ρόλος του Ειδικού Σχολείου

Ερώτηση 1^η: Ποιος κατά τη γνώμη σας είναι ο βασικότερος ρόλος του Ειδικού Σχολείου, και γιατί;

Απάντηση: η ένταξη η ενσωμάτωση, η κοινωνικοποίηση και η εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρίες.

Ερώτηση 2^η: Οι τύποι των σχολείων Ειδικής Αγωγής που ισχύουν σήμερα ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των παιδιών με ειδικές ανάγκες;

Απάντηση: όχι. Στα Ειδικά σχολεία της περιφέρειας φοιτούν μαθητές όλων των Ειδικών Εκπαιδευτικών αναγκών, δεν υπάρχει κατάλληλο προσωπικό ούτε υποδομές με αποτέλεσμα να υπολειπονται. Όποτε γίνεται κάποια προσπάθεια κάλυψης των κενών αυτή είναι αποσπασματική και χωρίς συνέχεια.

Ερώτηση 3^η: Υπάρχει κάποιος άλλος ρόλος που θα έπρεπε να επιτελεί το Ειδικό Σχολείο; Ποιος είναι αυτός;

Απάντηση: Οι ρόλο που επιτελεί το Ειδικό σχολείο είναι ικανοποιητικοί το πρόβλημα έγκειται στην ανικανότητα να πραγματοποιηθούν.

Ερώτηση 4^η: Πιστεύετε ότι το Ειδικό Σχολείο μπορεί να επιτύχει την ισοτιμία σε όλα τα επίπεδα(κοινωνικό, οικονομικό, πνευματικό, επαγγελματικό, πολιτικό), για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες;

Απάντηση: Όχι στην παρούσα φάση και έτσι όπως λειτουργούν.

Ερώτηση 5^η: Πώς μπορεί το Ειδικό Σχολείο να βοηθήσει στην ένταξη/ενσωμάτωση στην γενική εκπαίδευση;

Απάντηση: με τη εκπόνηση κατάλληλων προγραμμάτων και με την στήριξη των μαθητών μέσα στο κανονικό σχολείο.

Ερώτηση 6^η: Σε ποιο βαθμό κρίνετε ότι επιτυγχάνονται οι ρόλοι των ειδικών σχολείων;

Απάντηση: Σε ικανοποιητικό χάρη στο φιλότιμο και την προσπάθεια των εκπαιδευτικών.

Απαντήσεις στον 3^ο θεματικό άξονα: Λειτουργικότητα του Ειδικού Σχολείου

Ερώτηση 1^η: Οι υλικοτεχνικές υποδομές του σχολείου σας και γενικά των Ειδικών Σχολείων, κρίνετε ότι υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό σας έργο;

Απάντηση: Στο σχολείο μας ναι

Ερώτηση 2^η: Τι θα επιθυμούσατε να σας προσφέρει περισσότερο ως προς τις υποδομές το Ειδικό Σχολείο;

Απάντηση: Εχθρός του καλού το καλύτερο

Ερώτηση 3^η: Ποιες οι ώρες λειτουργίας του Ειδικού Σχολείου; Ποια μαθήματα παρέχονται;

Απάντηση: 8.10-12.25. Γλώσσα, μαθηματικά, συναισθηματική οργάνωση, κοινωνικές δεξιότητες, ομαδικό παιχνίδι, φυσική αγωγή, μουσική, δημιουργικές δραστηριότητες, χειροτεχνικές δραστηριότητες, αισθητηριακές ασκήσεις, κοινωνική προσαρμογή, εργοθεραπεία, λογοθεραπεία.

Ερώτηση 4^η: Διαθέτει το σχολείο σας επιστημονικό προσωπικό(ψυχολόγος, κοινωνικός λειτουργός, εργοθεραπευτής, λογοθεραπευτής) κατάλληλο για την επίτευξη των στόχων του;

Απάντηση: Ναι αλλά οι ώρες που διατίθενται στο σχολείο δεν επαρκούν. Τους χρειαζόμαστε περισσότερες ώρες και κάθε χρόνο. Το να έρχονται μια χρονιά και την επόμενη όχι δεν υπάρχει συνέχεια και τα αποτελέσματα δεν είναι τα αναμενόμενα.

Ερώτηση 5^η: Ποιες οι σχέσεις σας με το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό και ποιες με τα παιδιά;

Απάντηση: άριστες και με το προσωπικό και με τους μαθητές

Ερώτηση 6^η: Ποιος ο ρόλος του διευθυντή στο Ειδικό Σχολείο;

Απάντηση: Υποστηρικτικός, καθοδηγητικός, Συμβουλευτικός. Είναι ο συντονιστής της όλης εκπαιδευτικής διαδικασίας και της λειτουργίας του σχολείου.

Ερώτηση 7^η: Τα Αναλυτικά Προγράμματα βοηθούν στην εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργικότητα του σχολείου; Πιστεύετε ότι τα υπάρχοντα Αναλυτικά Προγράμματα επαρκούν ή πρέπει να γίνουν αλλαγές; Αναφέρετε κάποιες.

Απάντηση: Τα αναλυτικά προγράμματα σίγουρα βοηθούν. Χρειάζονται όμως κάποιες προσθήκες ή αλλαγές.

Ερωτηματολόγιο 2^ο

Προσωπικά στοιχεία

Θήλυ 50 ετών

Σπουδές: παιδαγωγική Ακαδημία και Εξομοίωση

Χρόνια εμπειρίας: 15

Απασχόληση 8 μαθητών

Διαχωρισμός μαθητών με βάση την ηλικία, τις κοινές ανάγκες και ιδιαιτερότητες εκπαιδευτικές

Απαντήσεις στον 1^ο θεματικό άξονα: Επιμόρφωση/εξειδίκευση του εκπαιδευτικού Ειδικής Αγωγής

Ερώτηση 1^η: Έχετε συμμετάσχει σε κάποιο επιμορφωτικό ή μεταπτυχιακό πρόγραμμα; Αν ναι, ποια τα οφέλη που αποκομίσατε;

Απάντηση: Όχι

Ερώτηση 2^η: Θεωρείτε ότι είναι απαραίτητη η επιμόρφωση ή η εξειδίκευση σήμερα;

Απάντηση: Ναι

Ερώτηση 3^η: Υπάρχει κάποιο θεσμικό πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο παρέχεται σε δασκάλους Ειδικής Αγωγής η δυνατότητα να παρακολουθήσουν δωρεάν κάποιο σεμινάριο σχετικό με το αντικείμενό τους;

Απάντηση: Σεμινάρια συμβούλου σχολείων

Ερώτηση 4^η: Σε ποιο αντικείμενο(γλώσσα, μαθηματικά, αντιμετώπισης καταστάσεων συγκρούσεων κ.α.) θα επιθυμούσατε να επιμορφωθείτε ή να αποκτήσετε μεγαλύτερη εξειδίκευση για να διευκολυνθείτε περισσότερο στη διδασκαλία σας;

Απάντηση: γλώσσα και μαθηματικά (κυρίως γλώσσα)

Ερώτηση 5^η: Ποια η άποψή σας για τους λόγους που οδηγούν στην επιμόρφωση-εξειδίκευση; Είναι λόγοι αυτοεξυπηρέτησης ή λόγοι αγοράς εργασίας;

Απάντηση: Αυτοεξυπηρέτηση

Ερώτηση 6^η: Πόσο εύκολη είναι για εσάς η πρόσβαση στα σχετικά προγράμματα επιμόρφωσης-εξειδίκευσης;

Απάντηση: Μέτρια

Απαντήσεις στον 2^ο θεματικό άξονα: Ρόλος του Ειδικού Σχολείου

Ερώτηση 1^η: Ποιος κατά τη γνώμη σας είναι ο βασικότερος ρόλος του Ειδικού Σχολείου, και γιατί;

Απάντηση: Κοινωνικοποίηση - αυτοεξυπηρέτηση

Ερώτηση 2^η: Οι τύποι των σχολείων Ειδικής Αγωγής που ισχύουν σήμερα ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των παιδιών με ειδικές ανάγκες;

Απάντηση: καθόλου ως λίγο

Ερώτηση 3^η: Υπάρχει κάποιος άλλος ρόλος που θα έπρεπε να επιτελεί το Ειδικό Σχολείο; Ποιος είναι αυτός;

Απάντηση: Ευαισθητοποίηση της ευρύτερης κοινωνικής ομάδας.

Ερώτηση 4^η: Πιστεύετε ότι το Ειδικό Σχολείο μπορεί να επιτύχει την ισοτιμία σε όλα τα επίπεδα(κοινωνικό, οικονομικό, πνευματικό, επαγγελματικό, πολιτικό), για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες;

Απάντηση: Όχι

Ερώτηση 5^η: Πώς μπορεί το Ειδικό Σχολείο να βοηθήσει στην ένταξη/ενσωμάτωση στην γενική εκπαίδευση;

Απάντηση: Μπορεί(κατά περίπτωση) με τη συνεκπαίδευση και το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία.

Ερώτηση 6^η: Σε ποιο βαθμό κρίνετε ότι επιτυγχάνονται οι ρόλοι των ειδικών σχολείων;

Απάντηση: Αρκετά

Απαντήσεις στον 3^ο θεματικό άξονα: Λειτουργικότητα του Ειδικού Σχολείου

Ερώτηση 1^η: Οι υλικοτεχνικές υποδομές του σχολείου σας και γενικά των Ειδικών Σχολείων, κρίνετε ότι υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό σας έργο;

Απάντηση: Αρκετά

Ερώτηση 2^η: Τι θα επιθυμούσατε να σας προσφέρει περισσότερο ως προς τις υποδομές το Ειδικό Σχολείο;

Απάντηση: Περισσότερες υλικοτεχνικές υποδομές εξειδικευμένες και το αντίστοιχο ειδικό επιστημονικό προσωπικό (π.χ. όργανα φυσιοθεραπείας, εργοθεραπείας, λογοθεραπείας κ.α. καθώς επίσης και οι αντίστοιχοι φυσιοθεραπευτές εργοθεραπευτής, λογοθεραπευτής κ.α.)

Ερώτηση 3^η: Ποιες οι ώρες λειτουργίας του Ειδικού Σχολείου; Ποια μαθήματα παρέχονται;

Απάντηση: Έναρξη 8.10π.μ. Λήξη 12.30π.μ.. Ανάγνωση- Γραφή, ψυχοκινητικότητα, συναισθηματική οργάνωση, ποσοτικές σχέσεις, δημιουργικές-χειροτεχνικές δραστηριότητες, φυσική αγωγή.

Ερώτηση 4^η: Διαθέτει το σχολείο σας επιστημονικό προσωπικό(ψυχολόγος, κοινωνικός λειτουργός, εργοθεραπευτής, λογοθεραπευτής) κατάλληλο για την επίτευξη των στόχων του;

Απάντηση: Ναι

Ερώτηση 5^η: Ποιες οι σχέσεις σας με το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό και ποιες με τα παιδιά;

Απάντηση: Πολύ καλές. Υπάρχει συνεργασία

Ερώτηση 6^η: Ποιος ο ρόλος του διευθυντή στο Ειδικό Σχολείο;

Απάντηση: Βοηθάει στο συντονισμό και την ομαλή λειτουργία του σχολείου.

Ερώτηση 7^η: Τα Αναλυτικά Προγράμματα βοηθούν στην εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργικότητα του σχολείου; Πιστεύετε ότι τα υπάρχοντα Αναλυτικά Προγράμματα επαρκούν ή πρέπει να γίνουν αλλαγές; Αναφέρετε κάποιες.

Απάντηση: Ναι

Ερωτηματολόγιο 3^ο

Προσωπικά στοιχεία

Γυναίκα 28 ετών

Σπουδές: Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής-Εκπαίδευσης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες

Χρόνια εμπειρίας: 6

Απασχόληση 4 μαθητών

Διαχωρισμός μαθητών με βάση τις κοινές ανάγκες

Απαντήσεις στον 1^ο θεματικό άξονα: Επιμόρφωση/εξειδίκευση του εκπαιδευτικού Ειδικής Αγωγής

Ερώτηση 1^η: Έχετε συμμετάσχει σε κάποιο επιμορφωτικό ή μεταπτυχιακό πρόγραμμα; Αν ναι, ποια τα οφέλη που αποκομίσατε;

Απάντηση: έχω συμμετάσχει σε αρκετά επιμορφωτικά προγράμματα. Τα οφέλη πολλά: περισσότερες γνώσεις, εμπειρίες, ανταλλαγή απόψεων με άλλους συναδέλφους.

Ερώτηση 2^η: Θεωρείτε ότι είναι απαραίτητη η επιμόρφωση ή η εξειδίκευση σήμερα;

Απάντηση: Σαφώς και η συνεχής επανατροφοδότηση είναι απαραίτητη. Ο δάσκαλος χρειάζεται να επιμορφώνεται συνεχώς. Η επιστήμη της παιδαγωγικής εξελίσσεται και εμείς δεν πρέπει να μένουμε στάσιμοι.

Ερώτηση 3^η: Υπάρχει κάποιο θεσμικό πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο παρέχεται σε δασκάλους Ειδικής Αγωγής η δυνατότητα να παρακολουθήσουν δωρεάν κάποιο σεμινάριο σχετικό με το αντικείμενό τους;

Απάντηση: Υπάρχει η δυνατότητα εκπαιδευτικής άδειας για παρακολούθηση επιμορφωτικού προγράμματος.

Ερώτηση 4^η: Σε ποιο αντικείμενο(γλώσσα, μαθηματικά, αντιμετώπισης καταστάσεων συγκρούσεων κ.α.) θα επιθυμούσατε να επιμορφωθείτε ή να αποκτήσετε μεγαλύτερη εξειδίκευση για να διευκολυνθείτε περισσότερο στη διδασκαλία σας;

Απάντηση: Στην αντιμετώπιση καταστάσεων συγκρούσεων, στην ενδοσχολική βία και στα προβλήματα συμπεριφοράς.

Ερώτηση 5^η: Ποια η άποψή σας για τους λόγους που οδηγούν στην επιμόρφωση-εξειδίκευση; Είναι λόγοι αυτοεξυπηρέτησης ή λόγοι αγοράς εργασίας;

Απάντηση: Η επιμόρφωση θα πρέπει να γίνεται πρώτα –πρώτα για τον ίδιο τον εκπαιδευτικό. Για τη δική του ανατροφοδότηση. Η αυτοεξυπηρέτηση έρχεται μετά.

Ερώτηση 6^η: Πόσο εύκολη είναι για εσάς η πρόσβαση στα σχετικά προγράμματα επιμόρφωσης-εξειδίκευσης;

Απάντηση: Αρκετά εύκολη. Αρκεί να υπάρχει έγκαιρη ενημέρωση.

Απαντήσεις στον 2^ο θεματικό άξονα: Ρόλος του Ειδικού Σχολείου

Ερώτηση 1^η: Ποιος κατά τη γνώμη σας είναι ο βασικότερος ρόλος του Ειδικού Σχολείου, και γιατί;

Απάντηση: Ο βασικότερος ρόλος του Ειδικού Σχολείου είναι η κοινωνικοποίηση των παιδιών, η συναναστροφή τους με άλλα παιδιά και η αξιοποίηση των δυνατοτήτων τους σε θέματα της καθημερινότητας τους (ασφάλεια, προσωπική υγιεινή, διατροφή κ.τ.λ.)

Ερώτηση 2^η: Οι τύποι των σχολείων Ειδικής Αγωγής που ισχύουν σήμερα ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των παιδιών με ειδικές ανάγκες;

Απάντηση: Δυστυχώς όχι. Η έλλειψη προσωπικού, η έλλειψη ειδικοτήτων και αρκετές φορές η καθυστέρηση στελέχωσης του σχολείου είναι κάποιιοι από τους λόγους που ένα σχολείο δεν μπορεί να ανταποκριθεί πάντα στις ανάγκες όλων των μαθητών του.

Ερώτηση 3^η: Υπάρχει κάποιος άλλος ρόλος που θα έπρεπε να επιτελεί το Ειδικό Σχολείο; Ποιος είναι αυτός;

Απάντηση: Πιστεύω πως το Ειδικό Σχολείο ανταποκρίνεται ικανοποιητικά στους ρόλους του

Ερώτηση 4^η: Πιστεύετε ότι το Ειδικό Σχολείο μπορεί να επιτύχει την ισοτιμία σε όλα τα επίπεδα(κοινωνικό, οικονομικό, πνευματικό, επαγγελματικό, πολιτικό), για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες;

Απάντηση: Δύσκολο. Για να γίνει αυτό με απόλυτη επιτυχία θα πρέπει και η κοινωνία να αποδεχθεί αυτά τα παιδιά ισότιμα σε όλα τα επίπεδα.

Ερώτηση 5^η: Πώς μπορεί το Ειδικό Σχολείο να βοηθήσει στην ένταξη/ενσωμάτωση στην γενική εκπαίδευση;

Απάντηση: Με προγράμματα συνεκπαίδευσης και συμμετοχή των μαθητών του σε προγράμματα έξω από το σχολείο (επισκέψεις σε χώρους κτλ.)

Ερώτηση 6^η: Σε ποιο βαθμό κρίνετε ότι επιτυγχάνονται οι ρόλοι των ειδικών σχολείων;

Απάντηση: Σε ικανοποιητικό βαθμό

Απαντήσεις στον 3^ο θεματικό άξονα: Λειτουργικότητα του Ειδικού Σχολείου

Ερώτηση 1^η: Οι υλικοτεχνικές υποδομές του σχολείου σας και γενικά των Ειδικών Σχολείων, κρίνετε ότι υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό σας έργο;

Απάντηση: Από άποψη υλικοτεχνικών υποδομών το σχολείο μας βρίσκεται σε πολύ καλό επίπεδο, κάτι που δε συμβαίνει με όλα τα Ειδικά Σχολεία, σε κάποια από τα οποία υπάρχουν βασικές ελλείψεις που αφορούν ακόμα και την ίδια την ασφάλεια των μαθητών.

Ερώτηση 2^η: Τι θα επιθυμούσατε να σας προσφέρει περισσότερο ως προς τις υποδομές το Ειδικό Σχολείο;

Απάντηση: Την δυνατότητα περισσότερων μετακινήσεων (ειδικό λεωφορείο)

Ερώτηση 3^η: Ποιες οι ώρες λειτουργίας του Ειδικού Σχολείου; Ποια μαθήματα παρέχονται;

Απάντηση: Το Ειδικό Σχολείο λειτουργεί καθημερινά από τις 8:15 έως τις 12:25. Κάποια από τα μαθήματα που παρέχονται είναι η Γλώσσα, τα Μαθηματικά, η Ψυχοκινητικότητα, η συναισθηματική οργάνωση, η κοινωνική προσαρμογή, χειροτεχνικές δεξιότητες, μουσική, αισθητική αγωγή κ.α.

Ερώτηση 4^η: Διαθέτει το σχολείο σας επιστημονικό προσωπικό(ψυχολόγος, κοινωνικός λειτουργός, εργοθεραπευτής, λογοθεραπευτής) κατάλληλο για την επίτευξη των στόχων του;

Απάντηση: Φέτος το σχολείο μας διαθέτει όλες τις κατάλληλες ειδικότητες επιστημονικού προσωπικού, κάτι που όμως δεν είναι σίγουρο ότι θα ισχύει για τις επόμενες σχολικές χρονιές.

Ερώτηση 5^η: Ποιες οι σχέσεις σας με το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό και ποιες με τα παιδιά;

Απάντηση: Οι σχέσεις με το υπόλοιπο προσωπικό είναι άριστες. Υπάρχει επαφή και εκτός του χώρου του σχολείου. Άριστες είναι επίσης οι σχέσεις με τα παιδιά.

Ερώτηση 6^η: Ποιος ο ρόλος του διευθυντή στο Ειδικό Σχολείο;

Απάντηση: Ο ρόλος του διευθυντή στο Ειδικό Σχολείο είναι συμβουλευτικός, υποστηρικτικός.

Ερώτηση 7^η: Τα Αναλυτικά Προγράμματα βοηθούν στην εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργικότητα του σχολείου; Πιστεύετε ότι τα υπάρχοντα Αναλυτικά Προγράμματα επαρκούν ή πρέπει να γίνουν αλλαγές; Αναφέρετε κάποιες.

Απάντηση: Πιστεύω ότι τα υπάρχοντα Αναλυτικά Προγράμματα επαρκούν και βοηθούν στην εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργικότητα του σχολείου.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Ως φοιτήτρια του Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας ανέλαβα την εκπόνηση πτυχιακής εργασίας, με θέμα: *Ειδική ή ενταξιακή εκπαίδευση; Απόψεις εκπαιδευτικών που φοιτούν στο ειδικό σχολείο για τη λειτουργικότητα και τον ρόλο του ειδικού σχολείου.* Για τη συλλογή λοιπόν, των απόψεων των εκπαιδευτικών είναι απαραίτητη η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων που σας διανεμήθηκαν. Σας παρακαλώ θερμά να μην περιοριστείτε σε μονολεκτικές απαντήσεις οι οποίες δεν θα διευκολύνουν το έργο μου. Η

διαδικασία είναι ανώνυμη και αφορά καθαρά και μόνο ερευνητικούς σκοπούς από δεοντολογίας επιτροπής του Πανεπιστημίου. Οι θεματικοί άξονες προς απάντηση αφορούν το ρόλο και τη λειτουργικότητα του ειδικού σχολείου, καθώς και την επιμόρφωση-εξειδίκευση των εκπαιδευτικών.

Προσωπικά στοιχεία εκπαιδευτικού

Φύλο

Ηλικία

Σπουδές

Χρόνια εμπειρίας

Πληροφορίες σχετικές με το σχολικό περιβάλλον

Αριθμός Μαθητών

Διαχωρισμός Μαθητών με βάση την: Ηλικία

Κοινές Ανάγκες

Άλλο

1^{ος} θεματικός άξονας: Επιμόρφωση-Εξειδίκευση του εκπαιδευτικού Ειδικής Αγωγής (6 ερωτήσεις)

1. Έχετε συμμετάσχει σε κάποιο επιμορφωτικό ή μεταπτυχιακό πρόγραμμα; Αν ναι, ποια τα οφέλη που αποκομίσατε;

2. Θεωρείτε ότι είναι απαραίτητη η επιμόρφωση ή η εξειδίκευση σήμερα;
3. Υπάρχει κάποιο θεσμικό πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο παρέχεται σε δασκάλους Ειδικής Αγωγής η δυνατότητα να παρακολουθήσουν δωρεάν κάποιο σεμινάριο σχετικό με το αντικείμενό τους;
4. Σε ποιο αντικείμενο(γλώσσα, μαθηματικά, αντιμετώπισης καταστάσεων συγκρούσεων κ.α.) θα επιθυμούσατε να επιμορφωθείτε ή να αποκτήσετε μεγαλύτερη εξειδίκευση για να διευκολυνθείτε περισσότερο στη διδασκαλία σας;
5. Ποια η άποψή σας για τους λόγους που οδηγούν στην επιμόρφωση-εξειδίκευση; Είναι λόγοι αυτοεξυπηρέτησης ή λόγοι αγοράς εργασίας;
6. Πόσο εύκολη είναι για εσάς η πρόσβαση στα σχετικά προγράμματα επιμόρφωσης-εξειδίκευσης;

2^{ος} θεματικός άξονας: Ρόλος Ειδικού Σχολείου (6 ερωτήσεις)

1. Ποιος κατά τη γνώμη σας είναι ο βασικότερος ρόλος του Ειδικού Σχολείου, και γιατί;
2. Οι τύποι των σχολείων Ειδικής Αγωγής που ισχύουν σήμερα ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των παιδιών με ειδικές ανάγκες;
3. Υπάρχει κάποιος άλλος ρόλος που θα έπρεπε να επιτελεί το Ειδικό Σχολείο; Ποιος είναι αυτός;
4. Πιστεύετε ότι το Ειδικό Σχολείο μπορεί να επιτύχει την ισοτιμία σε όλα τα επίπεδα(κοινωνικό, οικονομικό, πνευματικό, επαγγελματικό, πολιτικό), για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες;

5. Πώς μπορεί το Ειδικό Σχολείο να βοηθήσει στην ένταξη/ενσωμάτωση στην γενική εκπαίδευση;
6. Σε ποιο βαθμό κρίνετε ότι επιτυγχάνονται οι ρόλοι των ειδικών σχολείων;

3^{ος} θεματικός άξονας: Λειτουργικότητα Ειδικού Σχολείου (7 ερωτήσεις)

1. Οι υλικοτεχνικές υποδομές του σχολείου σας και γενικά των Ειδικών Σχολείων, κρίνετε ότι υποστηρίζουν το εκπαιδευτικό σας έργο;
2. Τι θα επιθυμούσατε να σας προσφέρει περισσότερο ως προς τις υποδομές το Ειδικό Σχολείο;
3. Ποιες οι ώρες λειτουργίας του Ειδικού Σχολείου; Ποια μαθήματα παρέχονται;
4. Διαθέτει το σχολείο σας επιστημονικό προσωπικό(ψυχολόγος, κοινωνικός λειτουργός, εργοθεραπευτής, λογοθεραπευτής) κατάλληλο για την επίτευξη των στόχων του;
5. Ποιες οι σχέσεις σας με το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό και ποιες με τα παιδιά;
6. Ποιος ο ρόλος του διευθυντή στο Ειδικό Σχολείο;
7. Τα Αναλυτικά Προγράμματα βοηθούν στην εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργικότητα του σχολείου; Πιστεύετε ότι τα υπάρχοντα Αναλυτικά Προγράμματα επαρκούν ή πρέπει να γίνουν αλλαγές; Αναφέρετε κάποιες.